

תָּדַשׁ

TAMUZ
AV

רֵאשׁוֹן

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

SION V LE VALAIS

Foto Jiří Daniček.

(K článku *Hranice Helvetie II* na stranách 10–11.)

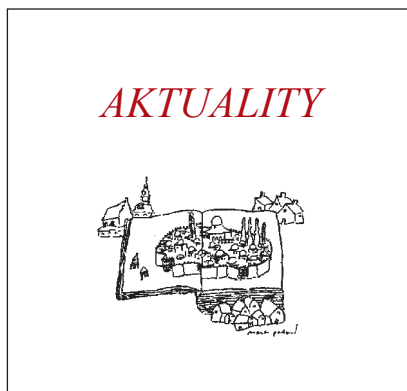
110. VÝROČNÍ KONFERENCE AJC

V době, kdy je včerejší informace již zastaralá a mediální prostor je denně zahlcován novými a novými zprávami, často tragickými či skandálními, je zatěžko psát o něčem, co se odehrálo před tak dávnou dobou, jako je necelý měsíc. Jen za těch pár týdnů se událo u nás i ve světě tolik věcí, které by vystačily na několik románů. Náš časopis je však měsíčník a vždy se snažil přinášet recenze a reportáže z akcí, které mají přece jen nadčasový význam.

Snad tomu bylo i v případě letošního – již 110. ročníku – výročního zasedání Amerického židovského výboru (American Jewish Committee – AJC). Jak naši pravidelní čtenáři vědí, před časem se tahle akce přejmenovala na Globální fórum a vytkla si za cíl – mimo jiné – každým rokem do Washingtonu přivést více a více lidí. Letos jich bylo údajně něco ke třem tisícovkám. To už je podnik, který zavání masovostí a svým způsobem i anonymitou. Ale není tomu tak v případě AJC.

O monstrosnosti by se dalo mluvit v případě plenárních zasedání. Ve dnech 5. až 7. června se na pódiu sálu hotelu Hilton – toho, kde bydleli členové skupiny Doors a Jimi Hendrix a kde v roce 1981 postřelili prezidenta Reagana – střídalo několik desítek významných řečníků, za všechny jmenujme jen Susan Riceovou, poradkyni prezidenta Obamy pro otázky národní bezpečnosti, mexickou ministryni zahraničí Claudii Ruiz Massieu (její projev byl neúměrně dlouhý, což mnohé vedlo k úvahám o vlivu Fidela Castra na politiky Latinské Ameriky), předsedu izraelské největší opoziční Strany práce Isaaca „Bougie“ Herzoga nebo známého izraelského novináře Josi Klein-Haleviho. Jednou z hlavních osobností Fóra světových státníků byla Federica Mogherini, vysoká představitelka EU pro zahraničí. Její projev byl velmi vstřícný vůči americké židovské komunitě, ale překvapivě i vůči Izraeli. Mnozí mají totiž stále před očima fotografii, kterou se ona sama ráda chlubí a na které je – coby mladá levicová politička – vyfocena po boku Jásira Arafata.

Evropě a evropským záležitostem byla ostatně letos ze strany amerických organizátorů věnována celá řada seminářů, přednášek a diskusí. A ty byly často daleko zajímavější a důležitější než projev zástupkyně Evropské unie. Mohlo by se zdát, že starý kontinent tak trochu zmizel

z hledáčku americké politiky jako takové, zcela podle zahraničněpolitické doktriny Baracka Obamy, který již při nástu-

pu do funkce označil jako svou prioritu orientaci Spojených států na Asii, především Čínu a Indii. Ale v případě AJC to tak rozhodně není. Tématům migrační krize a vzestupu antisemitismu se věnovali mnozí diskutující, a to nejen ti, kteří do Washingtonu přijeli z Evropy.

AJC jako každoročně předal svou prestižní Cenu odvahy, tentokrát ji získali Michel Bacos a Cvi Har-Nevo, pilot a navigátor letu Air France č. 139 z Tel Avivu do Paříže, který byl unesen do Entebbe. Příběh o odvaze posádky, která odmítla opustit své pasažéry, je znám, byl mnohokrát zpracován literárně i filmově. Známy je i fakt, že rukojmí nakonec osvobodila izraelská protiteroristická jednotka, která tajně přiletěla do Ugandy. Velel jí Jonatan Netanjahu, bratr dnešního izraelského premiéra, a ten pak jediný v boji s teroristy z Lidové fronty osvobození Palestiny zahynul. Ano, jsou to známá fakta, ale většina hostů konference si až tady uvědomila, že toto drama se odehrálo přesně před čtyřiceti lety, v červenci 1976.

Emoce provázely i vystoupení Vian Dakhilové, jediné poslankyně iráckého parlamentu, zastupující Jezidy, etnicko-náboženskou skupinu, kterou v nedávné době tak krutě zmasakroval tzv. Islámský stát. Byla to právě ona, kdo svět

upozornil na bezpráví, které je páčáno na jejím lidu. Za odvalu postavit se veřejně proti teroru a vystavit se tak smrtelnému nebezpečí byla vyznamenána letošní Cenou AJC za morálku.

Americkou společností již delší dobou zmítají diskuse o kandidátech na prezidenta. Zdejší Židé vždy převážně volili zástupce Demokratické strany. Zdá se, že tomu tak bude i v nadcházejících volbách, i když mnozí mají – ostatně jako řada jiných demokratických voličů – vůči Hillary Clintonové velké výhrady. Ani tak to ale nevypadá, že by si jejich sympatie nakonec získal kandidát republikánů Donald Trump, a to i přesto, že jeho dcera Ivanka, kterou má z prvního manželství s Ivanou Zelníčkovou, konvertovala kvůli manželovi k modernímu ortodoxnímu judaismu. V duchu obligátní otázky „Co je dobré pro Židy?“ se také vedla letošní Velká diskuse, program, na kterém vystoupili demokratický kongresman za stát New York Steve Israel a strategický poradce republikánů Dan Senor, který je mimochodem spoluautorem i u nás dobře známé knihy *Start-Up Nation* o izraelském ekonomickém zázraku.

Příští ročník výročního zasedání AJC bude mít číslovku, složenou ze samých jedniček. Bude se konat od 4. do 6. června 2017 opět ve washingtonském hotelu Hilton. Jak se do té doby změní Amerika a jak se do té doby změní svět? (Více na www.ajc.org/site/)

TOMÁŠ KRAUS

OBSAH

- Mark Podwal: *Vzpomínka na Elieho 3*
 Komentář k Tófe na tento měsíc,
 bohoslužby 4–5
Táta mi nic nevyprávěl
 rozhovor s filatelistou G. Katzem 6–7
Numismatik a sběratel
 osudy Viktora Katze 8–9
Boskovice 2016 9
Hranice Helvetie II 10–11
Karel Cudlín: Fotografie 12–13
 Šlomo Avineri: *Kořeny izraelské*
demokracie 14–15, 18
 Philip Roth: *Křehká nádoba*
 (dokončení) 16–17
Tři veteráni (zemřeli T. Kosta,
 O. Pick a H. Holzer) 19
 J. Sacks: *Proti uragánu hněvu*
postavme morálku 20
 Izrael: *Bůh ochraňuj královnu 21*
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–26
 Zprávy z obcí 27
 Zprávy ze světa 28

V lednu 1977 zajala francouzská vláda palestinského teroristu Abú Daúda, který se podílel na mnichovském masakru izraelských sportovců. Za pár dní ho však propustila, což bylo naprosto šokující. Elie Wiesel napsal na protest otevřený dopis prezidentu Giscardu D'Estaingovi, který otiskl deník *New York Times*. Abych vyjádřil své rozhořčení, nakreslil jsem obrázek Eiffelovy věže, jak sní o ropném vrtu – do týdne se objevil v *Timesech* na straně s komentáři. O Elieho dopise jsem tehdy nevěděl, protože ještě nevyšel.

Krátce po otištění ilustrace mi Elie poslal rukou psaný vzkaz, v němž kresbu srdečně pochválil a dodal, že bychom se mohli setkat. Již dříve jsme si několikrát psali a telefonovali jsme si, ale netroufal jsem si Eliemu navrhnout schůzku. Jeho vzkaz mi dodal odvahy, zavolał jsem mu a sešli jsme se. Takhle vzniklo naše přátelství.

Elie znal kresby na židovské náměty, které jsem dělal pro *Timesy*, a mou Hagadu o boji sovětských Židů a navrhl mi spolupráci. Řekl, že bychom mohli společně vytvořit ilustrovanou knihu midrašů o praotci Izákovi. Když jsem o tom popřemýšlel, přišel jsem s protinávrhem – co takhle udělat knihu o pražském golemovi? Můj návrh se ukázal jako *bašert* – nečekaně příznivý nápad. Právě ilustracemi k Elieho knize *Golem* začala moje láska k Praze. Roku 1997 se Elie účastnil prvního ročníku konference Forum 2000, již inicioval prezident Václav Havel, a pronesl řeč při zahájení mé výstavy *Židovské sny v Židovském muzeu v pražské Klausově synagoze*.

Kresba Eiffelovy věže mě později dovedla až do Osla, kde jsem viděl noční průvod, jehož se účastnily i matky, které jednou rukou tlačily kočárky a ve druhé držely pochodně na počest toho, že Elie získal Nobelovu cenu míru. Pozval mě, abych se podílel na dokumentárním filmu o něm, a jeli jsme spolu do jeho rodiště v Sighetu, do Osvětimi a do Buchenwaldu. Když se točil dokument na místě osvětimského vedlejšího tábora Buna, narazili jsme na dva Poláky a Elie se jich zeptal, zda o táboře věděli. Jeden odpověděl, že pozoroval židovské vězňe, jak je vedli z tábora, a Elie polohlasem

pravil, že je možné, že tehdy viděl i jeho. Když jsme se ocitli v Buchenwaldu, kde zemřel Elieho otec, Elie požádal, aby mohl být v táborové márnici sám. Chtěl být o samotě na místě, kde spočívalo tělo jeho otce před kremací.

Bylo to zhruba v době, kdy mě Elie požádal, abych s ním šel na pohřeb rabího Menachema Mendela Schneersona-

Mark Podwal VZPOMÍNKA NA ELIEHO

na v Brooklynu. Vzpomínám si, že když jsme dorazili, objevilo se před námi moře černých klobouků, které se rozezpoulo. Mezi tisíci stovkami truchlících se objevila cestička, aby mohl projít rabínův přítel Elie.

Kromě toho, že jsem mohl být s Eliem při těchto významných událostech jeho života, byl on se mnou při několika nezapomenutelných chvílích mého života. Držel syna Ariela při obřizce a měl kázání při jeho bar micva. Na jedné z mně nejdražších fotografií je Elie, jak objímá mé synky vzápětí poté, co pronesl působivý projev při otevření Muzea holokaustu ve Washingtonu DC.

Kdykoli se naskytl projekt, při kterém Elie potřeboval malíře, navrhl mě. Když prezident Reagan udělil Eliemu zlatou medaili Kongresu Spojených států, na medaili byl vyrytý můj obrázek.

Spousta lidí mi řekla, že Elie Wiesel vždycky vypadá, jako by trpěl, a ptala se, zda se dokáže radovat ze života, nebo se dokonce zasmát. Elie měl nádherný smysl pro humor a uměl ocenit dobrý vtip. Když něco okomentoval, bylo to vždycky chytré a skutečně vtipné. Ačkoli se oficiálně setkával se světovými osobnostmi, největší radost mu dělala jeho rodina.

Elie měl miliony obdivovatelů, ale byli i lidé, kteří využili každou příležitost, aby ho urazili. Na podivných webových stránkách ho křivě obviňovali, že v Osvětimi nikdy nebyl, že nemá na ruce vytetované vězeňské číslo. Kritizovali Elieho, že vydělává na holokaustu. Přitom příjmy za knihy o holokaustu dával Elie na dobročinné účely a většina jeho honorářů nepocházela z publikací o šoa, ale z knih o biblických a chasidských postavách, židovských legendách a osudu světového židovstva.

Navíc byl Elie neobyčejně štědrý. Když jsem ho požádal, aby měl přednášku na Middlebury College, kde můj syn Michael studoval v prvním ročníku, Elie se vzdal čestného honoráře, neboť, jak řekl, když člověk prokazuje laskavost kamarádům, nepřijímá za to peníze. Místo toho daroval odměnu ješivě svého dobrého přítele rabí Menaše Kleina, též přeživšího Osvětim. Když Elie mluvil ve škole, kam chodil druhý syn Ariel, všech třicet Arielových spolužáků napsalo Eliemu báseň. A Elie pak vlastnoručně každému poděkoval a do poděkování vepsal poznámku ke každé básni.

Překvapilo mě, kolik lidí mi po Elieho smrti kondolovalo. To, že mě považovali za člena Elieho rodiny, jsem vnímal jako poctu. Když mi zemřela matka, Elie mě utěšoval slovy: „Smrt je cena, kterou platíme za život.“ Teď svou cenu zaplatil Elie. Při pohřbu ve smuteční řeči pravil jeho syn Eliša, že Elie má konečně příležitost položit Všemohoucímu všechny své složité otázky. Jsem si jistý, že Elie se zeptá.

(Vzpomínku newyorského malíře a spisovatele přeložila am. Foto archiv. Životopisné údaje Elieho Wiesela uvádíme na straně 23.)

JE HOSPODIN V NAŠEM NITRU, NEBO NENÍ?

Když Izrael ve čtyřicátém roce po exodu dobyl království Sichona a Oga východně od Jardenu, Moše je dědičně přidělil kmenům Reuven, Gad a polovině kmene Menaše. Hned na začátku paršat Vaetchanan jim proto připomněl slib, že se přesto účastní dobytí země za Jardemem. *Teprve potom, až Hospodin, váš Bůh, poskytne vašim bratřím útěchu jako vám a také oni získají dědictvím zemi, již jim Hospodin, váš Bůh, dává za Jardemem, se všichni vrátíte ke svému dědičnému majetku, jež jsem vám dal.* V této souvislosti však snažně prosil Hospodina, říká: *Prosím, nech mne přejít, ať spatřím tu dobrou zemi za Jardemem, onu dobrou horu a Levanom, a je namístě si klást otázku, v čem tu souvislost viděl.*

Národ, k němuž na mém sklonku života mluvil, byly děti těch, jež Hospodin na Chorevu vyslal dobytí tu zemi před osmatřiceti lety a nedostávalo se jim víry, že je Bůh *betocham*, v jejich nitru. Pokolení pouště nebylo schopno příkazu dostat a bylo odsouzeno v poušti zemřít. Nyní stálo před tímž úkolem pokolení jejich synů, odhodlané tu zemi dobytí, ale Moše podezíral Reuvena a Gada, že chtějí zůstat stranou a zradí své bratry, jako jejich otcové zradili Hospodina. Tentokrát však už nebude s nimi, protože se na sklonku života vzepřel i on splnit Hospodinův příkaz. Když zemřela Mirjam a obec pak neměla vodu, *Hospodin mluvil k Mošemu, říká: Vezmi tu hůl, ty a tvůj bratr Aharon shromáždíte obec a promluvíte před jejich očima k té skále a ona vydá svou vodu.* Jenomže Moše rabenu, místo aby ke skále mluvil, *dvakrát udeřil skálu svou hůl.* Ačkoliv z ní vyšla hojnost vody a obec i jejich dobytek pili, Mošemu a Aharonovi Hospodin řekl: *Zato, že jste mi nevěřili a neposvětili mne před očima synů Jisraele, nepřivedete toto shromáždění do země, kterou jsem jim dal!*

Pokusů vysvětlit Mošeho jednání je stejně mnoho jako odpovědí na otázku, proč se Bůh při zasvěcení pouštního svatostánku posvětil na synech Aharonových a usmrtil je, když obětovali cizí oheň, jak jim nepřikázal. Jak se to ale mohlo stát našemu učiteli Mošemu, s nímž Hospodin mluvil ústy k ústům, tváří ve tvář z jeho nitra, mohlo stát, že neudělal, o čem Hospodin žádal? Máme-li hledat vysvětlení podle toho, jak

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Ivan Steiger. Izajáš 11,2.

své jednání vysvětluje v paršat Vaetchanan, stalo se tak *lemaanchem*, kvůli vám: *Hospodin se na mne kvůli vám rozhněval a nevyšlyšel mne, a Hospodin mi řekl: Máš dost, už o této věci znovu nezačíněj! Prikáž však Jehošua a ujisti ho a posil, jelikož ten přejde před čelem toho lidu a přidělí jim do dědictví zemi, kterou ty vidíš.* Moše se těmito slovy vrací k tomu, co předeslal v již v první paraše knihy Dvarim při rekapitulaci odmítnutí pokolení pouště dobytí Svatou zemi. *Ale i na mne se Hospodin kvůli vám rozlítl, řka: Ani ty tam nepřijdeš! Jehošua, Nunův syn, jenž stává před tebou, ten je tam přiveď, toho potvrď, protože on to bude, kdo Jisraelel přidělí zemi do dědictví!* Verdikt tedy padl v důsledku toho, že lid tváří v tvář nepříteli nevěřil, že je Bůh v jeho nitru. Oproti podobné větě v paršat Vaetchanan, kde „kvůli vám“ zní v originále *lemaanchem*, použil ale Moše v paršat Dvarim slovesa *biglalchem*. *Biglal* znamená, že se něco stalo v důsledku něčeho, *lemaan* však znamená udělat něco pro někoho. Jestliže se tedy Hospodin na Mošeho rozlítl v *důsledku* nevěrnosti lidu jeho nejvyššímu Já, je to něco jiného, než že se na Mošeho rozhněval pro jejich dobro. I výraz „rozhněval“ je slabší než „rozlítl“, protože rozhněvání, *evra*, podobně jako *avera*, přestupek, naznačuje přechodnost činu. Proto jsou i úvodní dvě slova „máš dost“ vykládána tak, že tentokrát Bůh Mošeho utěšil, že jeho zásluhy tím nejsou

zapomenuty a budou po právu odměněny, jen se musí vzdát toho, na čem mu momentálně nejvíc záleží.

Tím spíše se však vrací otázka, proč Moše, když dostal příkaz ke skále mluvit, tak neučinil. Místo toho se obořil na lid, který s bratrem shromáždili: *Poslouchejte, vy rebelové! Copak vám nemůžeme vyvést vodu z téhle skály? A Moše zvedl ruku, a když dvakrát udeřil skálu svou hůl, vyšla hojnost vody a obec i jejich dobytek pili.* Z toho je patrné, že oba bratři jednali v přímém protikladu k tomu, co jim Bůh prikázal, aby se posvětil, a navíc proto, aby posílili důvěru lidu v ně samé. Vezmeme-li však v úvahu, že se tak stalo poté, kdy si lid chtěl zvolit nového vůdce, který by jej přivedl nazpět do otroctví, a Korch proti nim zmobilizoval celou obec s tím, že jsou přece *všichni svatí*, protože je Bůh v jejich nitru, pochopíme jejich jednání. Tento národ byl dalek toho, aby věřil, že je Hospodin v jejich

nitru, a je-li v této situaci něco na místě, je to posílení jeho důvěry v ně, protože hrozí reálná eventualita návratu do Egypta.

Knihy Dvarim nebyla však adresována pouze těm, kdo tu zemi fyzicky dobudou. Několikrát je v ní řečeno, že Moše mluvil k celému Izraeli, a na začátku paršat Nica vim je výslovně řečeno: *Tuto smlouvu a tuto kletbu nezavírám pouze s vámi. Ale i s tím, jemuž je dnes dáno zde být, stoje s námi před tváří Hospodina, našeho Boha, a s tím, jemuž není dáno být zde dneska s námi.* S námi, to je s fyzicky přítomným Izraelem, stojí i otcové a praotcové, kteří zemřeli, a ti, kdo se ještě nenarodili. Celý Izrael, ať již to chápeme doslova nebo obrazně, je společenstvím, stojícím před stejnou volbou jako pokolení pouště: *Je Hospodin v našem nitru, nebo není?* Tak se tázali takřka vzápětí poté, co je Moše odvedl od Rákosového moře do pouště – *a přišel Amalek a válčil v Refidim s Jisraelem.* Již tenkrát vyslal Moše do boje Jehošua, ale výsledek bitvy záležel na tom, zda on sám udrží ruce zvednuté, poněvadž když Mošeho ruce ztěžkly, vítězil Amalek. *Aharon a Chur proto podpírali jeho ruce jeden z jedné a druhý z druhé strany, a jeho ruce byly až do západu slunce – emuna, víra.*

Ani Mošeho víra nebyla snadná, potřebovala podporu zprava i zleva.

EFRAIM K. SIDON,
vrchní zemský rabín

VAETCHANAN (5M 3,23–7,11)**Co je přímé a co je dobré**

Skryta v epických částech oddílu Vaetchanan – mezi Šema a Deseti přikázáními – je stručná pasáž, jež má pro morální život v judaismu dalekosáhlé následky. Jedná se o verše: „Ale zachovávejte příkazy Hospodina, svého Boha, a jeho svědectví a nařízení, která ti přikázal! A dělej to, co je přímé a dobré v očích Hospodina, aby ti bylo dobře a tys přišel a dobyl tu dobrou zemi, jak Hospodin přísahal tvým otcům!“

Problém je jasný. První verš hovoří o příkazech, svědectvích a nařízeních, ale co znamená ono „přímé a dobré“ a není to obsaženo v prvním verši? Raši tvrdí, že se tím míní „kompromis (tedy když člověk striktně netrvá na svých právech) a čin, jenž je v rámci či již mimo rámec doslovného znění zákona“. Zákon nám udává minimální hranici: tohle dělat musíme. Ale morální život se snaží činit více, než se musí. Lidé, kteří na nás nejvíce působí svou spravedlností a dobrem, nejsou ti, kdo jen dodržují zákon. Světci a hrdinové dělají víc, než jim je přikázáno. A právě oním krokem navíc, míní Raši, je ono „přímé a dobré“.

Morálka není jen soubor zákonů, jakkoli se jedná o soubor tak propracovaný, jako je 613 přikázání a rabínské interpretace k nim. Spočívá i v tom, jak jednáme s jednotlivými lidmi. Příběh o Adamovi a Evě v zahradě Eden je alespoň částečně i o tom, co se pokazilo v jejich vztahu, když muž mluvil o své manželce jako o „ženě“, *iša*, označoval ji jen obecně. Teprve když jí dal jméno, Chava, Eva, zabýval se jí jako jednotlivcem, udělal jim Hospodin košile z kůže, oděl je.

Právě v tom spočívá rozdíl mezi Bohem Aristotelovým a Bohem Abrahamovým. Aristoteles se domníval, že Bůh zná jen univerzální, nikoli jednotlivé. Takový je bůh vědy a osvícenství. Abrahamův Bůh se k nám vztahuje i v naší jedinečnosti, v tom, v čem odlišujeme od druhých.

Etika judaismu má dva pilíře – spravedlnost a lásku. Spravedlnost je univerzální, zachází se všemi stejně, ale láska je jedinečná. Existují aspekty morálního života, které nelze omezit jen na univerzální zákony: nezáleží jen tom, **co** děláme, ale také, **jak** to děláme: zda jsme schopni pokory, jemnosti, citlivosti a taktu.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – srpen 2016

tamuz – av

Staronová synagoga

30. 7.	sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1 hf: Jr 1,1–2,3 mincha perek 1 konec šabatu	20.20 hodin 21.48 hodin
5. 8.	pátek	Roš chodeš av večerní bohoslužba	19.30 hodin
6. 8.	sobota	MATOT–MASEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4 mincha perek 2 konec šabatu	20.05 hodin 21.34 hodin
12. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
13. 8.	sobota	ŠABAT CHAZON DEVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 mincha konec šabatu	19.50 hodin 21.19 hodin
14. 8.	neděle	posunutý půst 9. av PŮST 9. AV konec půstu	22.23 hodin 21.03 hodin
19. 8.	pátek	TU BEAV večerní bohoslužba	19.30 hodin
20. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 40,1–26 mincha perek 3 konec šabatu	19.40 hodin 21.04 hodin
26. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
27. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 mincha perek 4 konec šabatu	19.25 hodin 20.48 hodin
2. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.25 hodin
3. 9.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ REE 5M 11,26–16,17 mf: 4M 28,9–15; hf: Iz 66,1–24 mincha perek 5 konec šabatu	19.10 hodin 20.32 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 5. 8. a 19. 8. vždy v 19.20 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

Maiselova 4, Praha 1

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

TÁTA MI NIC NEVYPRÁVĚL

Rozhovor s filatelistou a velkoobchodníkem Georgem Katzem

GEORGE VIKTOR PAUL KATZ se narodil roku 1948 v Londýně v rodině Jaroslava Katze (1912–1988) a Emilie Katzové, roz. Senkmaier. Otcovi předci patřili k významným osobnostem předválečného Československa s kořeny v jihočeské Jistebnici: Georgeův děd JUDr. Viktor Katz (1860–1940) byl předním numismatikem, sběratelem a znalcem českých mincí a stoupencem českožidovského hnutí, prastrýc Leopold (1854–1927) advokátem, mecenášem a zakladatelem Spolku akademiků židů (podrobněji viz článek na str. 8 a 9). Původním rodinným povoláním jistebnických Katzů však bývalo poštovníctví a na tuto tradici navázal po svém i George Katz: stal se velkoobchodníkem se známkami s kontakty po celém světě. Rozhovor se odehrál v jeho domě v Ascotu u Londýna a během něj mi pan Katz ukázal i některé rodinné památky: porcelánový servis po babičce Adě, listiny po dědečkovi Viktorovi, obsahující dopisy (mj. dopisnici od V. Hynaise) a rodinné snímky, ale také třeba navštívenku Alfreda Dreyfuse.

Pane Katzi, váš dědeček Viktor a prastrýc Leopold patřili k zajímavým českožidovským osobnostem. Vyprávěl vám otec o nich a o životě v předválečném Československu?

Vůbec ne! Táta mě až do mých patnácti let skoro nevnímal, natož aby mi něco vyprávěl. A po pravdě řečeno, já se ho taky na nic neptal. Víím jen to, že táta se v březnu 1939 jeden den ženil, a hned druhý den odjel do Anglie, byla to snad poslední možnost, jak odjet, pak Němci zavřeli hranice. Moje máma, které akutní nebezpečí nehrozilo, protože nebyla Židovka, měla jet za ním, ale nějak se to nepovedlo, takže se setkali až za sedm let – možná se právě tohle počáteční odloučení na jejich pozdějším vztahu podepsalo.

Vízum mu pomohl získat dědeček, Viktor Katz, na kterého se ptáte. Můj otec prý stál v nějaké dlouhatánské frontě lidí, kteří čekali na výjezdní povolení, a bylo mu jasné, že na něj nikdy řada nedojde. Pak se však objevil

jakýsi pán, dědův známý, odvedl ho dopředu, a tak to razítko dostal.

Viktor Katz, 30. léta minulého století.

Jak se váš otec pak v Anglii uchytil, co tu dělal? Živil se právy, která vystudoval?

To nebylo možné, jednak proto, že nevím, zda by Angličané české školy uznali, ale hlavně proto, že po vypuknutí války se z něj stal uprchlík z nepřátelské země, takže by ho nikdo nezaměstnal. Živobyti si obstaral tak, že když mu došly peníze, prodával po částech věci, které mu jeho otec dal s sebou, zřejmě i nějaké staré mince, za které dostal zlomek ceny, kterou měly, ale alespoň něco. Všiml si, že v obchodu, kde nabízel své mince, prodávají lidé i jiné věci, třeba známky, a zaujalo ho to. Tak nějak nakoupil a pak je se ziskem prodal. A tak začalo jeho obchodování se známkami.

Jaké známky tehdy kupoval?

Nejprve se zabýval starými známkami, od roku 1948 začal obchodovat ve velkém s novými. Je pravda, že táta nebyl rodinný typ, se mnou ani s matkou se moc ne bavil, ale musím uznat, že byl inteligentní a šikovný: uměl pět jazyků, nebál se pustit do obchodování a byl vynikající šachista. Hrál skvě-

le šachy už doma a v emigraci k němu pak chodili další uprchlíci, a hráli s ním, aby se pocvičili, třeba k nám chodil Čeněk Kottnauer, který odešel do Británie roku 1953. Jednou jsem s ním jako kluk hrál a nechal mě vyhrát! Takhle neoficiálně byl táta skvělý hráč, ale nedokázal soutěžit, měl strašnou trému.

Žili jste v Londýně?

Ano, měli jsme byt na severu Londýna, poblíž Highgate, byt však nebyl nijak luxusní. Chodil jsem do školy Quintin Grammar v St. John's Wood, bylo to chlapecká, technicky zaměřená anglická škola, ale měl jsem dost židovských spolužáků. Já o židovství neměl ani páru, jen jsem věděl, že to má také co do činění s jídlem, takže když mi ve škole nechutnalo, řekl jsem, že to nesmím jíst.

Židovské tradice jste tedy nedodržovali...

Ne. Oba rodiče byli vůči náboženství naprosto lhostejní – koneckonců to dokázali tím, že se vzali. Máma byla křesťanka, ale vzala si Žida, a on si vzal Nežidovku.... Nedrželi jsme ani židovské, ani křesťanské svátky.

Možná ho mohla svým nežidovským původem chránit...

To nevím. Každopádně byla máma moc hezká, živila se jako modelka, říkalo se jí Editka. Její rodina pocházela ze Vsetína. Když Viktor Katz zemřel, to bylo v roce 1940, zůstala po něm vdova, Ada, z velmi majetné rodiny Rosenbaumů, na Letné jim prý patřila celá ulice. Ada se musela přestěhovat do maličkého bytu, moje máma tam s ní bydlela a starala se o ni, až musela babička do transportu. Mysleli jsme, že ji zavraždili v Osvětimi, ale paní I. Steinová zjistila, že to bylo jinde, v menším táboře Izbica.

Mámíni příbuzní pak ve Vsetině nějaké věci po Adě ukryli. Vůbec nechápu, jak to tam dokázali za války dostat, byl to třeba porcelán a sada příborů s babiččím monogramem. No a tahle vsetínská nežidovská větev byli jediní příbuzní, které jsme nakonec v Československu měli, a když to později šlo, jezdili jsme za nimi.

O židovských příbuzných se nemluvalo, jejich osudy byly spojené s tak

smutným koncem, že se radši mlčelo a nebavili jsme se ani o tom, co bylo před válkou. Alespoň můj táta to tak měl a do Československa se už nikdy nechtěl ani podívat. Já ani nevěděl, že Katzové byli původně kněží, koheni. Až když jsem v Americe sjednával nějaké obchody, moji partneři – pobožní Židé – se mnou mluvili s úctou, skoro se mi klaněli, říkali, tak vy jste Katz, to je skvělé. Nechal jsem je při tom.

Jak se k vám – uprchlíkům – chováli Angličané?

Velmi pěkně, brali nás jako sobě rovné, ostatně v naší čtvrti žila spousta uprchlíků. Opravdu jsem nikdy nezažil nějaké ústrky. Když mi bylo devět, dali mi ve škole za úkol, abych pomáhal mladším spolužákům, dětem uprchlíků, kteří emigrovali po maďarském povstání proti Sovětům v roce 1956. I táta zaměstnával několik emigrantů.

Udržovali vaši rodiče kontakty s ostatními emigranty?

Myslím, že chodili na různé akce do Československého domu, snad na nějaké plesy, ale postupně přestali. Jak jsem řekl, žili si hodně každý po svém, máma jezdila často domů za příbuznými, otec měl svou firmu a pestrou společnost.

Jak jste začal obchodovat se známkami vy?

To bylo tak. Když jsem skončil střední školu, už se mi nechtělo studovat, natož abych šel na práva jako otec nebo dědeček. Začal jsem v Americe hrát závodně basketbal. Pak jsem se vrátil do Anglie a požádal otce, zda bych mohl pracovat v jeho firmě, alespoň zpočátku. Časem jsem ale získal víc a lepších obchodních kontaktů i smluv než on a po nějaké době, kdy jsem v podstatě jeho firmu financoval já, jsme se rozešli a já založil svůj podnik na obchodování se známkami. Bylo to v roce 1974. Když táta umřel, nezbylo po něm skoro nic, matka pak nějaké peníze dostala z restituce jednoho domu v Praze. Nebylo toho moc, měla to jako malý důchod.

Jestli tomu dobře rozumím, vy obchodujete ve velkém se současnými známkami?

Ano. Firmu už jsem už hodně omezil, ale svého času jsem kupoval desítky

tisíc známek a prodával je dál. Navrhoval jsem náměty, které na známkách měly být, zařizoval jejich grafickou podobu, tisk i distribuci, spolupracoval jsem s ministerstvy. V době komunismu jsem patřil k těm málo lidem, kteří se nebáli obchodovat i se socialistickými zeměmi, včetně Ruska; obchodoval jsem také s Kubou. Fungovalo to třeba tak, že za ruský papír jsem platil cukrem z Kuby, a bylo to občas hodně dobrodružné. Kubánci třeba odmítali mít na známkách cokoli, co nepocházelo přímo z Kuby. Jednou jsem měl emisi se lvy, a tak jsem ji navrhl i kubánské vládě – ta to bryskně odmítla, že lvi na Kubě nežijí. Zavola jsem taxíka a zavezl ty patřičné úředníky do havanské zoologické zahrady, ukázal jim lvy a navrhl: „Co takhle udělat známky Havana Zoo?“ A souhlasili. Když zemřela Lady Diana, navrhl jsem známky s jejím portrétem, byl o ně velký zájem, hlavně

Ada Katzová, roz. Rosenbaumová, 30. léta.

v Americe. Na Kubě je ale nechtěli, že tam prý nikdy nebyla, a co je jim do nějaké Lady Diany. Teprve když Britové zřídili v Havaně parčík na její počest, dali si říct.

Neměl jste při tomhle obchodování někdy politické problémy? Obchodovat s Rusy v době studené války...

Šlo jen o známky. Ale máte pravdu, stalo se tohle: Většinou jsem obchody do-

jednával v Londýně, přes obchodní mise. Vyhledala si mě britská MI 5 a požádala mě, abych jim řekl, kdyby mi někdo na kubánské nebo ruské misi připadal zvláštní. Věděli samozřejmě, že lidé, co tam pracují, nebudou jen ryzí obchodníci, ale mají ještě jiné úkoly. Narazil jsem tam na opravdu podivná individua a po jedné schůzce u Kubánců jsem kontaktu u MI 5 volal, že jestli ten chlápek, co tam dojednávává obchody, je obchodní atašé, tak jsem já sněhulák. Ten člověk se pak opravdu přichomýtl v Londýně k nějaké přestřelce a ten samý den odletěl na svůj diplomatický pas zpátky na Kubu.

Z dnešního pohledu byla v době před internetem a emailem komunikace neuvěřitelně složitá, telefony se dojednávávaly týdný předem, byla to vždycky velká akce. A také bylo zvláštní, že obchodníci ze socialistických zemí nikdy nepřišli na schůzku sami – vždycky ve třech. Jeden hlídal druhého a ten druhý třetího... Dneska sednete do letadla, za hodinu a půl jste v Praze – a pak třeba za další chvíli v Jistebnici.

Byl jste tam někdy?

Zatím ne, ale je možné, že tam zajedu a podívám se, odkud má rodina pochází.

Pane Katzi, těžko se vyhnout otázce, jak vidíte ekonomickou a politickou budoucnost po odchodu Británie z EU? A pozorujete za dobu, kdy jste tu, nějaký společenský posun – nepřátelství k imigrantům, zvýšený nacionalismus?

Řekl bych, že Londýn a jih země problémy s odlišnými rasami a náboženstvími nemá, to spíše lidé na severu, v chudších oblastech. A to referendum – to byl úplný nesmysl, protože většina lidí politice nerozumí: proč by o ní měli rozhodovat?! Hospodářsky to země podle mě ustojí, teď se dějí takové hrátky s poklesem libry, chvíli to bude určitě horší, dojde k recesi, pak se to zase stabilizuje. V tomhle směru strach nemám, Británie to zvládne, ale mám strach o Evropu. Uvidíme.

ALICE MARXOVÁ

(Foto na této dvoustraně: Národní archiv v Praze, fond Policejní ředitelství 1931–1940, složky Viktor Katz, 1880, karton 7353 a Ada Katzová, 1889, karton 7355.)

NUMISMATIK A SBĚRATEL

Osudy Viktora Katze a jeho potomků

Jednou z nejvýraznějších osobností 20. století, vzešlých z židovské komunity v Jistebnici, byl Viktor Katz, významný numismatik a sběratel. Ačkoliv nebyl numismatikem svým vzděláním, stal se mnohaletou zkušeností natolik erudovaným, že získal respekt a uznání odborníků tohoto oboru.

Narodil se 1. 5. 1880 v Jistebnici v rodině Adolfa Katze a Josefíny, rozené Arnsteinové, z Černovic. Jeho rané dětství a mládí léta pěkně popsala numismatička a rodinná přítelkyně Emauela Nohejlová-Prátová (1900–1995) v *Numismatickém časopise* roku 1950. Základem jejího písemného příspěvku byl projev na smuteční schůzi za JUDr. Viktora Katze, konané v Numismatické společnosti dne 15. 6. 1945. V popisu dětství Viktora Katze a v charakteristice jeho vztahu k rodnému kraji se podle vlastních slov snažila použít výrazy z Katzovy korespondence, v příspěvku se tudíž dozvídáme podrobnosti z jeho života (z článku dále citujeme).

Narodil se zřejmě stejně jako jeho starší sestra Anna v domě čp. 91 na náměstí. Podobu rodného domu, jedinečné stavby s mansardovou střechou, zachytil malíř a kreslíř Václav Jansa v publikaci Romana Cikharta *Minulost města Jistebnice*. Je politováníhodné, že tento krásný dům byl v 70. letech zbourán.

Rodina se brzy přestěhovala do protějšího domu čp. 81 přes ulici, kde Viktor Katz strávil většinu svého mládí. Rodinná tradice už po několik minulých generací určovala, že povoláním hlavy rodiny je vedení pošty. Poštmistrem byl nejen Viktorův otec Adolf, ale i jeho děd Ignatz. Zaujetí pro poštmirovskou činnost prokázal Viktor Katz už ve čtrnácti letech zajímavými a na svůj věk dokonalými kresbami poštovních vozů. Text E. Nohejlové-Prátové popisuje jeho rodinné prostředí takto: „Byl pyšný na svého tatínka, Adolfa Katze, pana poštmirovského, který o sdělování lidských radostí, starostí i bolestí pečovala v Jistebnici už málem 100 let, když se on na den prvního května 1880 narodil. Byl pyšný na dědečka Hynka Katze, že měl v národní gardě na pomoc Praze r. 1848

číslo jedna, že mluvil jen česky, zatím co jiní ještě němčili. Byl pyšný na tatínkovu práci osvětovou a organizační, neboť tatínek raději nechal poštu poštu a jako člen městského zastupitelstva a zakladatel a předseda místního Okrašlovacího spol-

Poštovní kočár od Rohrbachra z Vídně. Kresba Viktor Katz, 1894.

ku se staral o založení sadů (ve kterých mu pak vděční občané postavili pomník), o výzdobu náměstí i ulic, vůbec o věci veřejné.“

Předci Viktora Katze byli zbožní Židé z rodu kohenů a jejich hroby nalezneme na jistebnickém židovském hřbitově ležícím asi jeden a půl kilometru západně od městečka (viz *Rch* 4/2016).

SPOLKY, SPOLEČNOSTI, KLUBY

Po ukončení táborského gymnázia vystudoval V. Katz práva na Karlově Univerzitě v Praze. Od roku 1907 žil v Praze v rodině svého strýce Leopolda Katze (1854–1927), spoluzakladatele a prvního předsedy Spolku českých akademiků Židů (později přejmenovaného na Akademický spolek Kapper), mecenáše umění a stoupence česko-židovského asimilačního hnutí, který je znám zejména jako nálezcce tzv. Jistebnického kancionálu. V Praze se Viktor Katz díky strýcovi seznámil s mnohými osobnostmi soudobého kulturního a uměleckého světa a do této doby se datuje je záliba ve studiu české mince. Povolání našel v duchu rodinné tradice v poštovníctví a od roku

1924 působil ve funkci vrchního poštovního rady. Stejně jako jeho otec se věnoval i veřejným aktivitám: „V úřadě, ač neobyčejně svědomitý, nevypotřeboval svou zálibu energie. A tak se uplatňoval v rozličných společnostech a spolcích, hlavně v Numismatické společnosti československé, Klubu rodáků města Jistebnice, Muzejním spolku tamže, Sokolu tamže, ve spolcích sociálních, poštovních, historických atd. i v radě komisí kulturních nebo úředních. Založil a vyinstaloval Městské museum v Jistebnici, dal myšlenku pro postavení pomníku padlým i pro zřízení chudobince v rodném městě, ustupuje skromně do pozadí a posunuje jiné jako zasloužilé o věc vpřed.“ Dodejme, že V. Katz byl aktivní i v Akademickém spolku Kapper a že se v rámci úředních povinností snažil propagovat češtinu i v práci (o tomto úsilí napsal článek *Kus historie úřední češtiny na poště*, 1933).

NUMISMATIK

Jako numismatik se věnoval zejména nejstaršímu období českých dějin studiem denárů a pražských grošů. Je autorem několika publikací z 20. a 30. let 20. století a tvůrcem chronologie nejstarších českých mincí, svou numismatickou příručku bohužel nedokončil. Při příležitosti padesátého výročí Katzova narození zhotovil Josef Šejnost, jeden z nejvýznamnějších českých medailérů, medaili s jeho portrétem z profilu. Odborné stať publikoval V. Katz též v *Numismatickém časopise*, avšak jeho názory nebyly vždy pracovníky Národního muzea sdíleny: zpočátku mu vytýkali nedostatek metodického školení či ukvapené závěry. Nicméně mnohé jeho texty o starých českých mincích a ražbách neztratily svou hodnotu, dodnes se cení též jeho průkopnické poznatky týkající se třídění starých medailí.

Protizidovské zákony jeho práci na poště i v numismatice ukončily: ačkoli se měl na podzim 1938 stát vládním radou a prezident republiky jeho jmenování již podepsal, už mu nebylo ani doručeno. Nakonec dobrovolně odešel z úřadu i z funkcí v Numismatické společnosti. Díky kolegialitě spolupracovníků vyšla ještě

Náhrobek Viktora Katze. Foto JD.

v roce 1939 v *Numismatickém časopise* jeho stať *Nález mincí a sekaného stříbra ze zač. 11. století u Kelče na Moravě*. Podepsat se pod ni už nesměl.

Viktorovou manželkou se stala Ada, rozená Rosenbaumová, narozená roku 1889 v pražské židovské rodině, a z jejich manželství pocházel jediný syn Jaroslav, narozený 1912. Jaroslavovi se díky otcově úsilí podařilo v půli března 1939 odejít ze země do Anglie, Ada zahynula 27. 4. 1942 v koncentračním táboře Izbica.

Viktor Katz sice též usiloval na jaře 1939 o vycestování za hranice, ale jeho žádosti nebylo vyhověno. Zemřel celý rok poté, 26. 1. 1940, ve svém bytě v Sochařské ulici č. 2 v Praze ve věku nedožitých 60 let na selhání srdce, zřejmě pod vlivem stresu z tragických událostí. Několik dní poté proběhla jeho kremace. Jednoduchý náhrobek Viktora Katze ze švédské žuly byl vztyčen na čestném místě v zakončení lipové aleje na jistebnickém židovském hřbitově. Náhrobní nápis zmiňuje jeho profesi, celoživotní zálibu v numismatice a zobrazuje kohenské dlaně.

Viktor Katz na medaili od Josefa Šejnosta.

Zůstává nezodpovězenou otázkou, kdy a kým byl pořízen náhrobek na jistebnickém hřbitově a zda je urna s Viktorovým popelem na místě vůbec uložena. Je nepravděpodobné, že by náhrobek byl vztyčen do roka od jeho úmrtí. Ve válečných letech zůstávaly hroby Židů, kteří zemřeli před deportací do koncentračních táborů, obvykle neoznačeny. Je tudíž možné, že náhrobek byl vztyčen až po konci 2. světové války.

V poválečných letech se podařilo, že Národní muzeum odkoupilo část numismatických sbírek Viktora Katze. Jeho představy se tímto naplnily, takový osud svých sbírek si vždy představoval, i když samozřejmě za zcela jiných okolností.

IVA STEINOVÁ

BOSKOVICE 2016

Na Moravě proběhl již 24. ročník oblíbeného festivalu

Ve dnech 7.–10. července se již po čtyřicetkrát konal Festival pro židovskou čtvrť v Boskovicích. S nápadem uspořádat takový festival přišli před téměř čtvrt stoletím boskovičtí aktivisté Jazzové sekce (sdružení, které se v dobách komunismu dostalo na černou listinu a jehož představitelé byli dokonce odsouzeni ve vykonstruovaném politickém procesu k několikaměsíčním trestům odnětí svobody). Jedním z pokračovatelů Jazzové sekce se po roce 1989 stal Unijazz, který se tak ujal organizování nejen festivalu Boskovice. Původní myšlenkou,

z dnešního pohledu možná trochu naivní, bylo pořádat koncerty, divadelní představení a výstavy a získat tak finanční prostředky na obnovu unikátní boskovičské židovské čtvrti. Přesto, že se tenhle záměr nikdy tak úplně nezdařil – obnova židovských památek města byla pak postupně financována z mnoha různých jiných zdrojů – u festivalu již zůstalo a stal se z něj dokonce fenomén, zdaleka přesahující rámec regionu. Jedním z pravidelných podporovatelů této významné kulturní akce byla od počátku i Federace židovských obcí.

Letošní ročník se vrátil tak trochu zpět ke kořenům a velmi výrazně se věnoval židovským tématům. Oficiální zahájení festivalu – po nezbytných projevech představitelů města, FŽO a izraelského velvyslance Gary Korena, který akci poskytl záštitu – připadlo izraelské skupině Gulaza. Plný sál Zámeckého skleníku byl unesen charizmatickým projevem zpěváka Jigala Mizrachiho, exotickými rytmy perkusí a kytary bratrů Iana a Bena Ayalonových a podmanivou barvou violoncella Jackie Fayové.

Nedílnou součástí festivalu je i mnoho zajímavých výstav. V Panském dvoře byla otevřena instalace Pavla Karouse, věnovaná památce významného sociologa Bruno Zwickera. Ten se narodil roku 1907 v židovské rodině v nedalekých Kninčích a přes své mládí se stal brzy velmi uznávaným odborníkem, především v oboru sociologie nezaměstnanosti. Jeho studie k tomuto tématu predběhly dobu a jsou dodnes

ceněnými díly. Po nacistické okupaci publikoval Zwicker pod pseudonymy, posléze byl však internován, nejdříve v Brně a poté v Terezíně, kde vyučoval děti. Zahynul v Osvětimi v roce 1944.

Hlavní atrakci festivalu byly samozřejmě současné hvězdy koncertních pódii

Lenka Dusilová, Tata Bojs, ale také Michal Prokop, který svým koncertem vlastně oslavoval blížící se sedmdesátku. Za zmínku však stojí i mnoho doprovodných programů, kde se letos objevila další židovská témata. Známy filmový historik Pavel Taus-

Pomník Bruno Zwickera, instalace Pavla Karouse. Foto autor.

sig uváděl filmy Jana Němce, mj. i ty, natočené podle předloh Arnošta Lustiga; Achab Haidler předvedl divadelní monodrama, napsané podle bestselleru Steva Sem-Sandberga *Chudí v Lodži*, studenti DAMU připravili scénické čtení *Fratišek Langer – umělec, hrdina, přítel bratří Čapků*, atd. Pro velký zájem návštěvníků festivalu se každý den konala nejen ranní, ale také odpolední prohlídka boskovičské židovské čtvrti (zdejší Židovský obecní dům byl nedávno rekonstruován v rámci projektu Revitalizace židovských památek v ČR, viz www.10hvzd.cz) s odborným výkladem.

Se židovskou tematikou souvisela i výstava Jazzová sekce 1971–1988. Připomeňme, že sekce vydala v dobách tuhé normalizace ve své edici *Jazzpetit* několik publikací s tématem šoa. Byly to především *Hudba terezínského ghetta* od Ludmily Vrkočové, *Poslední z transportu* Jaroslava Kladyvy a *Kat beze stínu* F. R. Krause.

24. ročník festivalu pro židovskou čtvrť Boskovice 2016 byl úspěšný ve všech ohledech. Příští rok by se měl konat ročník jubilejní, pětadvacátý. Čtvrtstoletí existence snad dá za pravdu oněm aktivistům, kteří měli zpočátku jen nejasný záměr, zachránit významnou část židovského kulturního dědictví v naší zemi. Trochu se jim to vymklo z rukou. Ale tím naprosto správným směrem. (Více na boskovice-festival.cz.)

TOMÁŠ KRAUS

HRANICE HELVETIE II

Le Valais čili Wallis, Chasselas čili Fendant

Kanton Le Valais (německy Wallis), kam jsme se šťastně dostali pomocí nákladního vlaku v minulém čísle *Rch*, je z historického hlediska kantonem mladým. Součástí Švýcarska se stal spolu s kantony Neuchâtel a Ženeva za pozehnání Vídeňského kongresu, který v roce 1815 po bitvě u Waterloo a definitivní porážce napoleonské Francie vytvořil novou mapu Evropy. A přece to byla pro další podobu Švýcarska událost zásadního významu. Po vstupu těchto tří nových, převážně frankofonních území se konfederace postupně stala a dodnes zůstává pojmem nejen v oblasti hodinek, turistiky a bankovníctví, ale i – skoro se chce říci v něčem mnohem důležitějším – v produkci vína. Spolu s kantonem Vaud, který je v dnešní podobě součástí konfederace od roku 1803, představují dnes kvantitativně (11 000 ha vinic a 80 procent švýcarské vinné produkce) i kvalitativně rozhodující vinařskou oblast alpské republiky.

LE VALAIS

Skoro polovina této rozlohy, 5250 ha vinic, se nachází právě ve Valais. Co do vína se kanton dělí do tří částí: Dolní Valais mezi Ženevským jezerem a ohybem Rhôny u města Martigny, centrální oblast mezi Martigny a městem Leuk a konečně na převážně jazykově německé Horní Valais neboli Oberwallis od Leuku proti proudu Rhôny až k horskému městečku Visp a nedaleké vinici Visperterminen, která ve svou nadmořskou výškou 1100 metrů patří k nejvýše položeným vinicím na světě.

Nemalá část zdejších vinic se nachází na terasách a kamenných zdech, které je tvoří a jejichž neustálá obnova a údržba je nákladná i namáhavá a počítají se na stovky kilometrů. Většina vinohradů na příkrých svazích je obdělávána pomocí speciálních výtahů a lanovek, které náklady, spojené s produkcí vína, podstatně zvyšují. Ale výsledek stojí za to.

Půda, na které vína ve Valais zrají, vykazuje takovou rozmanitost jako žádná jiná oblast v celém Švýcarsku. Tak zvaný terroir, konkrétní soubor vinic vysázených na

stejně půdě a v podobné poloze, se projevuje v charakteru, chuti i vůni. A právě rozmanitost podloží, ze kterého si réva bere látky a minerály, spolu se skutečností, že slunečné podnebí i výrazné teplotní rozdíly mezi dnem a nocí ve Valais jsou ideální pro vývoj, kvalitu a zrání hroznů, způsobuje mimořádnou rozmanitost místního vína. Jedna odrůda, například všudypřítomné Chasselas, ve Valais nazývané Fen-

Vinice na strmých až kolmých svazích u Raronu.

dant, má nejméně sto chutí. A prakticky každý wallisský Fendant je dobrý; mnohdy znamenitý a často výborný. Ne nadarmo se jedna kniha o Le Valais jmenuje *Sto druhů Fendantu, které ještě musíte okusit, než zemřete*.

CHASSELAS ČILI FENDANT

O původu této bílé odrůdy existuje mnoho hypotéz. Některé uvádějí, že pochází z Egypta, kde byla pěstována již před 5000 lety a dodnes ji ještě můžeme najít v oáze Fajjúm. Podle jiné verze pochází z údolí Jordánu, případně z Konstantinopole. V poslední době ale odborníci označují jako místo původu oblast kolem Ženevského jezera. Název Chasselas je

odvozen ze jména obce Chasselas u města Macon v Burgundsku, kde byla dovezena a vysazena roku 1654. Pěstuje se pod různými názvy v mnoha zemích, ve Francii, Rumunsku, Maďarsku nebo v Turecku a velmi sporadicky i v ČR (12 ha). Ale ať už pochází odkudkoli a pěstuje se kdekoli, jedno je jisté: nikde jinde z něj nevzniká tak skvělé a svěží víno jako ve Švýcarsku.

To, že je Fendant ve Valais všudypřítomný, ale vůbec neznamená, že je jedinou révou, která se tu pěstuje. Naopak, v počtu odrůd je Wallis stejným šampionem jako co do rozmanitosti půdy. Na zdejších vinicích napočítáme dvacet sedm bílých a třicet červených druhů révy! Ne všechny jsou obchodně využívány, ale ve svém souboru představují bohatý archiv, mapující lokální i evropské odrůdy v jejich historické rozmanitosti. Mezi ty místní patří například bílý Petite Arvine nebo modrý Cornalin, ze kterých vznikají v protikladu k Fendantu, jenž má často charakter aperitivu, vína silná a statná. Oblíbený a hojně pěstovaný je také Sylvaner, Sylvánské zelené, kterému se ve Valais říká Johannisberg. Také Pinot noir tu najdeme, a v dobré kvalitě, musíme si ovšem objednat Dole. A také Gamay, Gamaret, Garanoir, Syrah, Humagne rouge, všechna červená – a mnohá další.

PO PROUDU RHÔNY

Ve Vipsu se bez ohledu na nadmořskou výšku a strmost svahů vínu daří. Turisté městečko navštěvují především jako východisko k proslulým vysokohorským střediskům Wallisu Saas Fee a Zermatt. Naš směr je ovšem zcela opačný, dolů podle toku Rhôny. Po několika kilometrech se dostaneme do Raronu, obce se starobylým kostelem na skále vysoko nad údolím. Na hřbitově, jenž kostel obklopuje, je pohřben pražský rodák a velký básník německého jazyka Rainer Maria Rilke, který strávil poslední léta svého života právě zde, ve Valais. Útočiště našel v nedalekém zámečku Muzot a tam napsal v roce 1922 svá stěžejní díla: *Sonety Orfeovi* a řadu elegií, které byly vydány pod názvem *Elegie z Duina*.

SIERRE

Sierre (německy Siders) má údajně nejvíce hodin slunečního svitu z celé konfederace a ve vinařském světě je to po-

jem. Navíc se vysoko nad ním nachází Crans-Montana, dvě obce, které se spojily v jedno zařízení na drahou a přepychovou dovolenou v zimě pro lyžaře, v létě pak zejména pro milovníky golfu.

Sion – pohled z města na bývalou katedrálu.

Víno tam sice neroste, ale na naléhání našeho švýcarského přítele jsme se se tam chtít nechtě vypravili. Důvodem byl koláč, švestkový koláč, o kterém náš přítel tvrdil, že je nejen nejlepší v celém Švýcarsku, ale vůbec na celém světě. Špatný nebyl, to ne, ale šplhat přes kilometr vzhůru kvůli koláči, to vyžaduje velkou specializaci na pečivo.

Cestou se mívá zámeček Muzot, který vypadá stále stejně jako za Rilkových časů. Je obklopen vinicemi, a existuje dokonce místní červené víno Château Muzot, cuvée s velkou převahou Pinot noir, velmi slušné červené. Ke švestkovému koláči se dobře hodí, bez ohledu na to, zda ten je, či není nejlepší na světě.

SION

Tricetitisícový Sion (německy Sitten) je označován za nejstarší město ve Švýcarsku – existoval už před 2000 lety jako římské Sedunum. Nálezy starších osídlení prý ale sahají až do doby vzdálené tisíciletí pět. Rozhodně je v současnosti jedním z nejhezčích a nejpříjemnějších měst, a to možná, podobně jako švestkový koláč, nejen v celém Švýcarsku. Rozsáhlé historické centrum je plné restaurací, obchodů, kaváren a knihkupectví a přitom je klidné a přívětivé. Zejména pro nás Středoevropany je fascinující kombinace zasněžených alpských vrcholů a jižního počasí i charakteru města. Po horských

stráních se všude klikatí terasy vinic, snad ještě obtížněji přístupných než některé vinice na Rýně nebo v Ligurii.

Sionu dominují dva opevněné kopce nad městem; na menším z nich stojí opevněný románský kostel Notre-Dame-de-Valère z 12. století, bývalá sionská katedrála. Musí se hodně do kopce, ale výhled odtamtud je naprosto jedinečný. Na druhé, protilehlé a vyšší dominantě města se nachází Tourbillon, pevnost kterou si zbudovali mocní sionští biskupové ve století třináctém.

Jak bylo řečeno, město je vlnivé a klidné, ale zdaleka ne ospalé. Příležitosti seznámit se s výsledky někdy až s horolezečtím korespondující činností vinařů z této oblasti je v Sionu mnoho, a v okolí ještě víc. V kombinaci se zde do značné míry panujícím francouzským pojetím života i pití vína je to velmi příjemné zaneprázdnění a není proč spěchat.

MARTIGNY

Když Sion nakonec přece jen opustíme, jsme cestou do Martigny, co do velikosti i významu (15 000 obyvatel) druhého nejdůležitějšího města západní části Le Valais, odškodnění pohledem na nepřeherné množství vinic a vinařství, které lemují cestu podél Rhôny. To je, vedle vysokého počtu odrůd a typů půd, další rozmanitost, která je pro oblast charakteristická; množství relativně malých vinařství, která obhospodařují nezávislí majitelé.

Martigny samo má svou keltskou a římskou historii, již dosvědčuje zachovalý římský amfiteátr a torzo římského paláce. Pro Římany a všechny jejich následovníky na vojenských výpravách mělo Martigny význam jako tranzitní bod

George Segal: Žena se slunečními brýlemi na lavičce, Muzeum P. Gianaddy, Martigny.

při překonávání Alp. Ne příliš daleko se totiž nachází Velký svatobernardský průsmyk směrem do Itálie a průsmyk Col de la Forclaz směrem do Francie. Známí psi

bernardýni zde už po staletí vyhrabávají zbloudilé poutníky a jako první pomoc jim podávají rum ze soudků, které mají připevněné pod krkem.

I tady je možné strávit příjemný den, překročit po historickém dřevěném mostě La Batiáz řeku La Drance a navštívit vysoko nad údolím hrad Batiáz, který je – jak jinak – obklopený vinicemi. V barech tu, jako všude na francouzském i italském venkově, postávají stálí hosté u barových pultů a v ruce drží skleničku vína nebo také kávu. Přidat se k nim a trochu si i popovídat je možné i příjemné. Anebo zajít do vyhlášené švýcarské destilérie Luis Morand, která v Martigny sídlí, a pořídit si na památku slavnou Williamine, pálenku z hrušek, jež existuje i v košer verzi.

Pohled na Martigny od hradu Batiáz.

Takto připraven může pak návštěvník Martigny konečně navštívit i velkoryse pojaté Muzeum Pierra Gianaddy s jeho expozicemi galo-románského osídlení, historických automobilů a různými dalšími dočasnými výstavami moderního umění. Součástí muzea je i park, plný děl špičkových moderních sochařů od Rodina a Bourdella přes Joana Miró, George Segala a Henry Moora až po César, Caldera, Marinioho a mnohé další.

A komu to ještě nestačí, ten zajde do blízkého Muzea bernardýnů, kde může obdivovat zasloužilé přítele člověka včetně psiho hrdiny Barryho, zachránce více než čtyřiceti poutníků.

Tady se s Le Valais, i když neradi rozloučíme. Máme totiž před sebou ještě dvě údolí: Val Magia v Ticinu a Val Bregaglia v Graubündenu. Obojí stále ve Švýcarsku.

Text a foto JIŘÍ DANÍČEK

Karel Cudlín: FOTOGRAFIE

Výstava ve Špálově galerii a publikace snímků z let 1976–2016

Přední český fotograf dokumentarista, absolvent pražské FAMU, kam se později vrátil jako vyučující, autor osmnáctkrát oceněný v soutěži Czech Press, jehož snímky dobře znají i čtenáři *Roš chodeš* ze stránek tohoto časopisu, **KAREL CUDLÍN** (nar. 1960) má do 28. srpna výstavu ve Špálově galerii v Praze (Národní 30). Jmenuje se jednoduše *Fotografie* a lze na ní spatřit několik desítek autorových černobílých snímků z let 1976–2016: časově tedy léta komunistické totality, v níž vyrůstal, pád režimu a nadějná 90. léta a o něco složitější a méně nadějnou současnost. V prostoru nás fotograf vede z rodného Žižkova a zdejší romské komunity do sídlišť, zanedbanými ulicemi hlavního města s výlohami plnými nikoli zboží, ale hesel o „právu národů na šťastný život“ a dále do různých prostředí, v nichž se tento „šťastný život“ odehrával, až po chvíli, kdy zaznamenal předzvěst jeho pádu v podobě východních Němců, kteří se svými manželkami a dětmi neohrabaně, leč odhodlaně přelézali zdi západoněmecké ambasády na Malé Straně. Poté, jakoby proti směru času, nás K. Cudlín – „fotografující chasid“ (jak jej nazval J. Peňás) – vede na východ, na Ukrajinu, po tamních stopách předválečných židovských obcí, ale i mezi demonstranty na Majdan, do Rumunska, do Izraele a znovu do Prahy, na židovskou obec a Domova seniorů Hagibor.

Cudlín nevyhledává převratné okamžiky, není typem válečného reportéra, který zobrazuje útoky a krveprolití: lidi a jejich konání ukazuje ve chvílích klidu, kdy o příběhu jejich životů a o jejich povaze vypovídají výmluvně výrazy tváří, gesta a prostředí, v němž jsou tito lidé zachyceni. V tom je věrný svým vzorům, americkým dokumentaristům činným v projektu Farm Security Administration, o nichž jsme psali v minulém čísle. Když zaznamená, jak se na zpustlém židovském hřbitově na Ukrajině, plném krásných, starobylých, bohatě zdobených

náhrobků, o jeden z nich opírá koza, aby dosáhla na větev stromu, a na kozu klidně hledí stařenka v šátku, nic víc už vědět nepotřebujeme.

Fotografie jsou nainstalovány ve velkém formátu, lze je tedy pozorně zkoumat a rozeznávat detaily tváří i krajiny, jako to děláme u obrazů. Zvláštní pocit, že se před námi vyvstávají zcela konkrétní výjevy, či dokonce scény, které jsme mohli sami vidět a patří nějakým způsobem i do našich životů, je umocněn instalací v přízemí, kdy se

Praha, 1. máj 1985.

v rychlém sledu střídají velkoplošné fotografie, včetně portrétů známých osobností, z nichž řada již bohužel není mezi námi.

Kdo by nestihl zmíněnou výstavu, nemusí si zoufat: může si fotografie, které jsou na ní vystavené (a ještě řadu dalších) prohlížet v krásně graficky upravené publikaci podlouhlého formátu nazvané **CUDLÍN**, již vydalo nakladatelství Torst. Obsahuje 194 snímků, úvod z pera Jáchyma Topola, text Lud'ka Lukuvky a jeho rozhovor s Karlem

Cudlínem i přehled Cudlínových výstav a knižních publikací. Své dojmy z Cudlínových snímků shrnul na vernisáži výstavy dne 30. června rabín a spisovatel Karol Sidon. Jeho text přinášíme v úplném znění. (am)

Žižkov, Praha 1982.

NAD FOTOGRAFIEMI KARLA CUDLÍNA

Výběr z tisíců posbíraných snímků dokumentuje význam, který fotograf každému ze snímků přikládá. Je to nejen výpověď o tvářích, jež mu nastavuje svět, ale o tom, co si o nich myslí. Časový záběr výstavy vypovídá ovšem i o tom, co si myslí o světě, o lidech v něm, o sobě a o hodnotách, pro které má smysl žít.

Jenom několik fotografií vypovídá o tom, co nemá rád a čeho se bojí. Je to podivuhodně nezúčastněný dav lidí na chodníku, přihlížející lidské tragédii. Nezajímá je neštěstí, k němuž tady došlo, jen se na ně nalepili jako mouchy na mucholapku. Na sto lidí, jakoby vyříznutých z mnohem početnějšího zástupu, a přitom v těch tvářích nenajdeš

Přijímač, Západní Čechy 1988.

nic, co by ti vysvětlovalo, proč tam na chodníku stojí.

Nebo ty dvě děti na sídlišti, jeden u zdi a druhý za jeho zády s namířenou pistolkou do jeho zátylku, samozřejmě kluci: prásk a jsi mrtev. Ale co nutí ty dvě děti si hrát na popravu? A co jde přitom hlavou židovskému mladíkovi s fotoaparátém u oka, když si potom doma ten snímek znovu a znovu prohlíží?

Tváře pochodujících lidových milic na Prvního máje, holdujících představitelům státního teroru mimo obraz. Milicionáři byli před třiceti lety pastvou pro objektivy i jiných fotografů, ale jim byly sváteční demonstrace režimu pro smích. Režim při svých orgiích odhaloval vědoucímu oku

První svobodné volby, Praha 1990.

nově otevřeného obchodního centra se Karel vypořádal s nenaplnitelnou prázdnotou civilizace,

jež mění kulisy ve stále stejné hře o lidský život na téhle planetě. Jenom Karel Cudlín je zase schopen si všimnout toho, že je král nahý, ačkoliv to musí vidět všichni.

Ale je třeba dodat, že se dříve, než fotografoval dokumenty o tomto ošklivém světě,

vydával hledat krásu do jeho zdevastovaného zadního traktu, na jehož opravy ještě

Kosiv, Ukrajina 1996.

svou hanbu, a milicionáři ji reprezentovali výmluvněji, než jejich idoly na tribuně.

Za snímek mladého fotografa, jímž Karel Cudlín tenkrát byl, je ale cítit něco jiného, než výsměch nebo odpor k ošklivosti. V nefalšovaném vytržení dvou žen, připravených vraždit jako v padesátých letech, kdy víra ještě mohla vraždit, neviděl jen rezidua společenského zla. Už třicet let si od té doby klade otázku, jak to zlo dokáže proměnit tvář ženy a matky ve svůj nástroj. Odpověď je němá: fotografie zachycuje přítomnost zla nejen před válkou a za války v Německu, na Češích v komunistickém Československu, ale tady a asi vždycky.

Zdánlivě z jiného soudku je fotka vyzáblé modelky v bikinách, předvádějící za rozbřesku svobody na módní přehlídce své zubožené tělo jako ideál ženské krásy. Inu, dovezená móda ze světa, kte-

Tel Aviv, Izrael. 2012.

nepřítelky finance. Třeba mezi Romy na pražském Žižkově, kde ji nacházel v nepředstírané radosti z pohybu, ve věcech

přirozených, jako je chvíle odpočinku v továrně nebo polibek na taneční zábavě. I v bezmocném pohledu českého brance při odvodu do armády své země, jež mu byla odcizena. V Milovicích objevil krásu v nevinných tvářích mladičkých sovětských vojáků v laskavém objetí české přírody. Karel Cudlín, nemohu si tu slovní hříčku odpustit, hledá dobro i tam, kde působí necudně jako na fotografii romské dívky, přiváděné vysněnému muži dvojicí nedospělých chlapců. To, co Karel hledá, je bezprostřednost, ať už je jakákoli, jen když vyvěrá přímo z duše. Kvůli tomu je ochoten brázdít svět jako dávní mořeplavci moře, aby objevili neznámé světy.

Přítom jsou záchvěvy nádhery, které na svých cestách posbíral, každému člověku blízké. Jenomže ze strachu, že bude přistižen ve své přirozenosti, se štítí pravdy. A tak nás Cudlín každým snímek nutí myslet na pomíjivé světy, jejichž projektanti si vzali do hlavy, že svět od základu předělají. Nachází lidi zaskočené ve fasádách, budovaných proti životu a z nepochopitelného nepřátelství k němu. Dokonce i obrazy mongolské stepi nebo posledních věřících Židů v Chustu působí v kontrastu s rozlézající se ošklivostí, jež není vidět. Jsou předkládány jako přesvědčivý důkaz obžaloby, ale kdo je obžalován?

Když jsem si Karlovy fotografie prohlížel, tázal jsem se, zda přirozenost není nakonec tím úhelným kamenem bytí, jímž stavitelé pohrdli. Tahle otázka se vnucuje, protože snahy ji degradovat vyššími ideály vedou v konečném výsledku k vyceněným zubům. Při prohlížení těch snímků mne při jednom napadlo, že bych ho chtěl mít doma. Je to

výhled do krajiny bez lidí, fotografovaný z temného lidského příbytku, snad ze stáje nebo ze stodoly, ze světa lidí. O úzkosti z temnoty za svými zády vypovídá ostatně i Karlův snímek od vysychajícího Mrtvého moře. Ne kvůli tomu, že vysychá, ale zvěčnil tam židovského otce s jarmulkou na hlavě, zvedajícího nad hlavu nemluvně – a s optimistickým výrazem přitom hledí do zachmuřeného tváře svého potomka. **EFRAIM K. SIDON**

Šlomo Avineri

KOŘENY IZRAELSKÉ DEMOKRACIE

Představte si následující situaci: rodí se nový stát a v den jeho založení jej napadnou všechny sousední země. Během prvních deseti let své existence bude muset vybojovat pět válek a nezažije ani jediný den, kdy by byl skutečný mír. Následkem toho si bude muset držet silnou armádu, věnovat podstatnou část svého rozpočtu na obranu i bezpečnost a jeho vojenští velitelé se budou těšit mimořádné popularitě. Zároveň bude otevřený masovému přistěhovalectví. V prvních třech letech vzroste díky imigraci počet obyvatelstva více než čtyřikrát, přičemž většinu čerstvých přistěhovačů budou tvořit utečenci z desítek zemí, z různého sociálního a kulturního prostředí, a navíc bez jakýchkoli prostředků. Navzdory nedostatku přírodního bohatství v zemi (netěží se nerostné suroviny ani ropa) si tento stát udrží sociální systém, do kterého budou noví přistěhovačci okamžitě po příjezdu integrováni, a tak vyvolá velká očekávání a budou na něj kladeny značné nároky. Jaká bude pravděpodobnost, že si taková země i po čase udrží demokratický, otevřený a pluralitní systém?

Jestliže se podíváme na zkušenosti více než stovky států, jež vznikly po druhé světové válce, bude odpověď znít: nejspíš nulová. Většina z postkoloniálních nových států, založených ve druhé polovině 20. století, si na počátku dělala vysoké naděje na demokracii a v mnoha případech přijala demokratickou ústavu vycházející z příkladu politických systémů svých původních koloniálních vládců, Británie a Francie. Ale vnitřní a vnější tlak téměř u všech těchto států (Indie představuje pozoruhodnou výjimku) způsobil, že počáteční demokratická struktura se dříve či později zhroutila a nahradily

ji nejrůznější autoritářské a nedemokratické režimy – vojenské diktatury, vláda jediné strany, komunismus, dynastická nebo personální diktatura – a v některých případech jejich kombinace. Proč je Izrael – příklad popsaný výše – jiný a jak to, že je stále scho-

Každá komunita se musela rozhodnout, kdo má nárok účastnit se její správy. Foto archiv.

pen udržet si fungující demokracii (s mnoha problémy a nedostatky) i navzdory vnějším a vnitřním tlakům, jaké nejspíš ani nemají obdobu v žádném z nových států založených po druhé světové válce?

TRADOVANÉ OMYLY

Na uvedenou otázku se obvykle odpovídá dvěma způsoby, jak v odborných debatách, tak ve veřejné diskusi – a oba tyto způsoby jsou chybné.

První odpověď zní, že vzhledem k tomu, že první budovatelé Izraele pocházeli z Evropy, přinesli si s sebou demokratickou tradici a ustavili politické zřízení, jež se velice liší od okolních autoritářských systémů třetího světa. Tato odpověď vypadá věrohodně, zvláště když se uvede do souvislosti s případem americké demokracie, jejíž kořeny spočívají v britských tradicích samosprávy a parlamentního systému: správní oblast Nové Anglie s její zastupitelskou soustavou založili britští kolonisté, kteří si s sebou přivezli politické tradice své vlasti.

Zde však tato analogie není na místě: první židovští přistěhovačci přicházející do Palestiny na konci 19. a na počátku 20. století nepocházeli z parlamentní Británie ani z republikánské Francie. Pocházeli z nedemokratických zemí, a to právě proto, že v těchto zemích docházelo k pronásledování nebo násilnému vystěhovávání Židů. Přijížděli z carského nebo komunistického Ruska, z meziválečného autoritářského Polska a Rumunska, z nacistického Německa nebo nacisty okupovaného Rakouska a Československa. Kdyby si s sebou přivezli politické tradice svých původních zemí, politickým zřízením, jež by založili, by byl buď pravicový autoritářský systém, nebo diktatura v sovětském stylu – zajisté však nikoli otevřená a pluralitní parlamentní demokracie.

Druhá odpověď je poněkud etnocentričtější: podle ní má izraelská demokracie původ v židovské náboženské tradici. To je však naprostý nesmysl.

Židovská tradice – biblická i talmudická – obsahuje mnoho etických a osvědčených prvků, ale určitě není demokratická ani zastupitelská. Izraelská království, jak je známe ze Starého zákona, byla orientálními despociemi toho či onoho typu, a v žádném případě nebyla demokratická. Jestliže by židovští přistěhovačci v Palestině vybudovali politické zřízení davidovského nebo šalomounského typu, podobalo by se asi nejvíce ze všeho Saúdské Arábii.

Přestože jsou obě tyto odpovědi mylné a zavádějící, obsahují zrnko pravdy – věc je však složitější a je třeba k ní přistupovat nuancovaně.

KOMUNITY V DIASPORÁCH JAKO ZÁKLAD

Židovští imigranti si s sebou skutečně přivezli určité tradice politického chování a institucí, ty se však nezakládaly na celkovém politickém systému svých původních zemí, nýbrž na chování a životě židovských společenství v diaspoře.

Vzhledem k tomu, že Židům v diaspoře chyběla politická moc a že po zničení druhého Chrámu roku 71 n. l. nikdy neexistovalo nic takového jako židovská církevní hierarchie, jediným způsobem, jak si mohli Židé udržet své náboženské a kulturní tradice, bylo sdružování na bázi dobrovolnosti. Židé v Evropě či na Blízkém východě neměli od středověku žádný vlastní stát, když potřebovali v Krakově či Casablance, v Praze nebo Fustátu (staré Káhiře) modlitebnu, školu pro děti, hřbitov nebo systém sociální podpory pro své chudé a potřebné, nezbyvalo jim než se zorganizovat, vytvořit komunitu založenou na odvádění daní a na dobrovolných darech a ze svého středu si zvolit muže, kteří výslednou strukturu, zvanou *kehila* či *kahal*, vedli. Každá komunita si musela sama stanovit pravidla, neboť neexistoval žádný zastřešující hierarchický systém, který by to vše shora nadiktoval. Každá komunita se tedy musela

rozhodnout, kdo má nárok účastnit se její správy a hlasovat: všichni členové (mužského pohlaví), či jen plátcí daní, nebo by se mělo hlasovací právo odstupňovat podle částky zaplacené na daních? Mohou být funkcionáři – představení komunity, pokladník atd. – voleni stále znovu, anebo mohou zastávat svůj úřad jen po určitou stanovenou dobu? Měl by být omezen i počet příslušníků jedné rodiny vykonávajících funkce v obecní radě?

V dochovaných matrikách a archívech stovek takových komunit jsou doloženy různé odpovědi na tyto otázky: žádnou odpověď nebylo možné najít ve svatých knihách a všechny vycházely z konkrétních reálných podmínek, v nichž se ta která komunita nacházela. Vztahy mezi židovskými obcemi a státními orgány křesťanských nebo muslimských zemí v mnoha případech upravovala udílená panovnická privilegia. Každá komunita – každá *kehila* – byla svého druhu *polis* či jakousi novoanglickou správní oblastí a podobně jako ony byly některé více

rovnostářské a jiné naopak více oligarchické. Všechny ale vycházely ze zastupitelského principu, kdy si členové komunity volí své funkcionáře a ti zase přijímají určitou odpovědnost vůči svým voličům. I když Židům scházela výkonná moc – suverenita – měli bohaté politické zkušenosti: v matrikách a archivech lze najít doklady o mocenských bojích, vnitřních koaliciích, hlasování o přijímání a vylučování jednotlivců a frakcí nebo odtržení nespokojených menšin, které si

I sekulární Židé si s sebou přinesli tradice a zkušenosti ze židovské kehily. Foto archiv.

poté založily vlastní komunity. V čele obcí nestáli rabíni; ti byli komunitou najímáni k tomu, aby vyučovali a její členy vedli v oblasti náboženské praxe. Coby placení obecní zaměstnanci mohli být také propuštěni. Přední představitelé komunity byli voleni, a stejně jako v občanských zastupitelstvech středověké a pozdější Evropy bylo jen přirozené, že pocházeli z nejbohatší vrstvy obce. Nešlo pochopitelně o demokratický systém v novodobém smyslu, byl však založen na hlasování a měl zastupitelskou podobu.

UTVÁŘENÍ ZASTŘEŠUJÍCÍCH INSTITUCÍ

V některých regionech s početnou židovskou populací vznikly časem instituce, které sdružovaly více *kehillot* (hebrejský plurál od *kehila* – pozn. překl). V Polsko-litevské unii, v níž žila většina Židů z celého světa do konce 18. století, existovala v letech 1520–1764 *Rada čtyř zemí* (*Vaad arba aracot*), sestávající ze čtyř hlavních

regionů Polského království: Velkopolska, Malopolska, Volyně a Zakarpatské Rusi. Skládala se z představitelů zvolených jednotlivými komunitami, scházela se jednou ročně během každoročního lublaňského trhu a byla uznávána polskými státními orgány, které ji nazývaly *Židovský sejmik* či *Congressus Iudaicus*. Její činnost se odráží v soupisu *Takanot* (*Pravidlech*): daně, vzájemná pomoc mezi bohatšími a chudšími komunitami, vztahy k polským úřadům, vzdělávací politika, naléhavá

pomoc komunitám v neshodách (zvláště po Chmelnického povstání v letech 1648–1649 a následných pogromech na Ukrajině) apod. Podobná rada existovala také v Litevském velkoknížectví.

I v českých zemích bylo v *Radě země moravské* (*Vaad Mehrin*) podobným způsobem organizováno 39 židovských komunit. Tato rada existovala a dobře fungovala až do 19. století.

Právě v tom je paradox: přestože první sio-

nističtí východoevropští židovští přistěhovalci do osmanské a britské Palestiny byli většinou sekulární Židé, někdy dokonce radikální ateisté bouřící se proti životu v diaspoře, přinesli si s sebou tradice a zkušenosti ze židovské kehily. Když po roce 1910 začaly vznikat první *kibucy*, jejich zakladatelé ze všeho nejdřív svolali valné shromáždění, zvolili si tajemníka a pokladníka a stanovili pravidla, kterými se měl kibuc řídit: byla to sekulární obdoba téhož, co jejich rodiče a prarodiče dělali v diasporních komunitách. A když se v prvním kibucu Degania nemohli dohodnout na vzdělávací politice, skupina se rozdělila a menšina si založila vlastní kibuc – proto máme Deganii A a Deganii B. Podobně tomu bylo, když se skupina přistěhovalců rozhodla založit zahradní kolonii severně od Jaffy, z níž nakonec vyrostlo město Tel Aviv. Sešla se, aby si zvolila funkcionáře a stanovila systém parcelace a přidělování pozemků mezi členy.

(pokračování na str.18)

Philip Roth

KŘEHKÁ NÁDOBA

V srpnu přinášíme druhou a zároveň poslední mírně krácenou ukázkou z povídky, kterou jsme čtenářům představili v minulém čísle (její originál vyšel poprvé roku 1959 v časopise The Dial). Našeho hrdinu v ní sledujeme dál: Sam, poněkud neurotický židovský intelektuál, který stále hledá smysl života, se po několika týdnech v kibucu zklamaně vrací z Izraele domů, do USA, a cestou navštíví nejprve Itálii a poté Francii. Jeho hlavním cílem se nakonec stane dokončit úkol, který mu svěřil jeho izraelský přítel, včelař: poprosil ho, aby jeho svérázné matce v New Yorku doručil plechovku s prstí ze Svaté země. Což, jak se ukazuje, není úplně jednoduchá mise.

Po poledni mu došlo, že nemá na vybranou: tu plechovku musí vzít s sebou. V autobusu byli skoro všichni Američani, a jak se jim zpoza pahorku na horizontu zjevilo Chartres – napřed věž a pak ten zbytek –, turisté zalapali po dechu. Sam ale ne; ten se snažil, aby se necítil tak trapně, jako si připadal po celou cestu, kdy krabíčku tisknul stehněm k opěrce sedadla. Vzal ji s sebou, protože nehodlal pokoušet osud – nebo pokojskou. I když to vypadalo, že jeho osud zrovna pokoušet netřeba. Připomínal mu jednu staříčkou historku o člověku, který se snažil zbavit kočky: zavázal jí oči a odnesl do lesa na míle hluboko, jen aby zjistil, že se ztratil – a že domů musí jít na za ní. V tom to bylo. Sama nepronásledoval osud; on se za svým osudem ploužil. Cítil se uondaný a bylo mu špatně. Lidé, místa a vzdělávací instituce jím už zamávaly víc než dost. Tak ať ho husa kopne, jestli se teď nechá vytočit mrňavou krabíčkou.

Nicméně když se vykláněl a sledoval, jak se blíží věž, uvědomil si, že té krabíčce ve svém životě připisuje až moc velký význam. Byl přece v zemi Johanky z Arku! Jaké na ní spočívalo břímě! A když pomyslí na Robespiera – nebo to byl Danton? Už přesně nevěděl, kdo dal popravít koho. Ovšem ani mezi velikány nebyla o jedince, kteří byli nějak zatíženi, nouze. Milton měl špatný zrak, Roosevelt nohy, Keats plíce a Oidipus zase nohy – o jeho fámílii ani nemluvě. Pak tu byli Galileo, Ko-

lumbus, Van Gogh, Dostojevský a Lou Gehrig. A jak říkal Freud, i Mojžíše zabili Židi.... A přece – když vjeli do kopcovitého města a stoupali klikatou silnicí ke katedrále, Sam si unaveně opakoval: jo, jo, jo, ale když už jsi Mojžíš, musíš s něčím podobným počítat. Aspoň jsi byl Mojžíš. Osud by měl zametat s lidmi, co jsou na to stavění – jako třeba ten včelař. Ale nic takového: včelařův život byl požehnaný skrz naskrz. A až mu Sam urovná tu věc s matkou, už se ten mizera nebude muset trápit s ničím – vůbec nikdy. No, Sam Schachat možná není žádný chlapák, ale není ani ničí slouha. Proč by nemělo něco bolet taky včelaře?

A protože v něm závist a zášť přímo kypěly, prudce je utnul. Když však s sebou ten balíček vláčel pod sedm set let starou střechou katedrály, nedokázal se ubránit pomyšlení, jestli s sebou náhodou zrovna tak dlouho netahá i závist. Proč ho instinkt hned na začátku ponoukal, aby se ho zbavil už na záchodě v Haifě? A nedospěl snad ve Florencii k závěru, že mu ho ukradli, proto, že chtěl, aby tomu tak bylo? Ach Freude, Freude, ještě ty na mě hledej mouchy! Načež mu vídeňský hlásek tiše odpověděl: „Tak vy si, pane Schachate, myslíte, že na vás všichni hledají mouchy? A nehledáte si je, vážený, spíš vy sám...?“ (...)

O čtyři později odjel z Le Havru; plechovku s sebou nosil po Louvru, k Sacré Coeur a nakonec po hřbitově P're Lachaise, což byla už poslední kapka, zážitek natolik depresivní, že na něj raději hned zapomněl. Naštěstí musel v Le Havru otálet jen den a půl a dočkal se toho, že někdo zrušil rezervaci. Plavba samotná trvala šest dní a proběhla naprosto hladce. (...)

Proclení trvalo věčně. Stodolovité přístaviště v New Yorku bylo přečpáno hlučnými lidmi, kteří do Sama s gusem strkali, dokud nepřišel na řadu.

„Co v tom je?“ zeptal se úředník.

„Hlína.“

„Otevřete to, prosím.“

„Je tam jen půda.“

„Ukažte mi ji, prosím.“

Sam krabíčku otevřel a celník na hně-

dou zem tůknul ukazovákem. „Odkad to máte?“ zeptal se.

„Z Izraele.“ A jelikož tušil potíže, pokusil se o sentimentální tón. „Je to půda ze Svaté země.“

„Budeme to muset poslat do laborky.“

„Co?“

„Musíme zjistit, jestli to není štěpnej materiál.“

„Cože? A na jak dlouho? Co vás to napadlo?“ vychrlil ze sebe Sam.

Celník neodpověděl; zato pokynul dalšímu cestujícímu, aby přistoupil.

„Prý štěpnej materiál! Prostě se na to podívejte!“ vykřikl Sam. „Je to půda. Hlína. Zem!“

„Lituji. Když mi sem napíšete adresu, pošleme vám to. Do dvou, tří týdnů.“

„Vypadám snad jako špión? Co si myslíte, že s tím tak budu dělat? Podomáčku si uplácám atomovku?“

„Je to ve vašem zájmu,“ opáčil úředník. „Nádobu si můžete nechat.“

„K sakru!“ zařval Sam; polil ho pot. Lidé ve frontě za ním přestali mluvit.

„K čertu s tou vaší zatracenou Amerikou! A tady máte tu svoji bombu.“ Obrátil krabíčku víčkem dolů a pěstí praštil do dna. Půda vylétla v jednom nahnědlém válci, ten sebou pleskl na nízkou dřevěnou přepážku a rozpadl se na hromádky. Načež Sam hbitě – se zavazadlem v jedné a prázdnou nádobou ve druhé ruce – odkráčel, zatímco se v něm svářilo vědomí vlastní zhouby.

Newyorský letní hic byl ještě palčivější než Negevská poušť. Jeho hotelový pokoj byl jako pekárna – se vším všudy, včetně smradu z kvásku. I chodby páchly zatuchlinou. Už mu nezbylo moc peněz, a tak si pronajal laciný kumbál na West Side, jenom dvě ulice od mola, na kterém přistál. Jistěže by bylo chytřejší, kdyby se do něčeho pustil: kdyby si našel práci a nový byt, kdyby obvolal staré přátele, ať už ho nudili sebevíc. Mohl by jim říct, že se vrátil jenom proto, že musel – že na Blízkém východě chytil žlutou zimnici nebo jinou nemoc, kterou by si ověřil v Britannie. Kdykoli si ale připomněl, že by měl začít znova – znova –, zůstal jako opařený. Nanejvýš se zmoohl na chůzi pod žlutou oblohou, jež ho svou září málem srážela na chodník. (...)

Počátkem druhého týdne však dostal strach. Po šílenství nijak netoužil – neúspěch byla jedna věc, nepřítelnost dru-

há. Normální člověk netráví život zíráním na plechovou krabičku. A tak v zoufalství opět procházel nevelkým černým dířem. Každíčká strana, na které hledal někoho, komu by ohlásil svůj návrat – jeden každý list se v mžiku zkrabatil potem. Nakonec mu zbyla jediná včelařova matka. To, že by doručil pouze plechovku, ho předtím ani nenapadlo. Nicméně teď, osmé rozžhavené noci, musel nutně něco podniknout.

Bydlela v dolním cípu Manhattanu, ještě pod Houston Street; ulice tam byly křivolaké a krátké. Ulice, kterou hledal, vypadala jako jeskyně, v níž výhled na oblohu stínily požární žebříky a odpadní kanál připomínal tunel. Popelnice na dvorcích rachotily hloďavci a zpoza otevřených temných oken tyčících se mu nad hlavou vzdychaly horkem děti. Na schodech do domu se pošťuchovalo šest portorikánských výrostků, a jak si to kolem nich šinul nahoru, pokřikovali na něj. Začala ho z toho všeho brnět hlava. Možná to nakonec nebyl úplně dobrý nápad. Klimatizované kino by mu říctě pomohlo stejně. Nekoleduje si náhodou o další průšvih? Co asi ta stará dáma, až spatří prázdnou krabičku, udělá – nepochopí to tak, že si z ní dělá legraci? Nevypustí třeba duši? No jasně, to by byl skvělý závěr: tlustá astmatická žena mu naposled vydechne v náručí. Málem se zase otočil, i když to znamenalo, že musí znovu projít kolem těch sígrů.

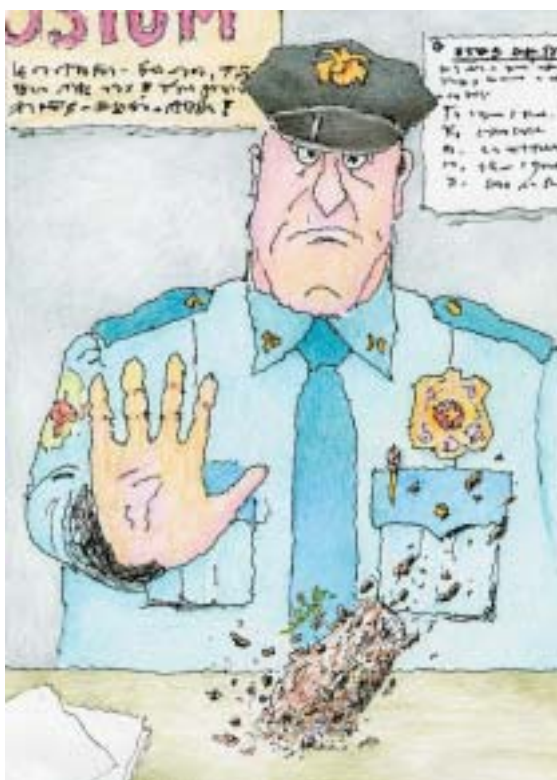
Ale ne – přišel sem přece proto, aby nějaký úkol dotáhnul do konce. A jestli padne na místě mrtvá, bude to včelařova chyba, ne jeho. Byl jenom poslíček. Ale hlína – neměl tu hlínu! Udělal přece všechno, co bylo v jeho silách, nebo ne? Copak s ní nevypadal jako blázen? Ať tu zatracenou půdu připočte na vrub včelařovi! Ať má pro změnu smůlu on!

Ovšem když bude včelaři vzdorovat, nic tím nezíská. A co mu kdy ten chlápek udělal? Copak za to může, že je tak silný?

Sam se tedy otočil, vyšel z domu a zrazil se na kraji chodníku, kde se u požárního hydrantu nacházelo trochu hlíny; chodník kolem byl rozpraskaný a plný děr. Sehnul se, vylomil kus betonu a hodil do kanálu. Pak sundal z krabičky víc-

ko, a i když to tam ve tmě nebylo nic příjemného, naplnil ji skoro vši městskou drtí, kterou dokázal nahmatat. Víčko vrátil na místo a krabičku vynesl do třetího patra. V temné chodbě se ho zmocnila další halucinace – byl v Paříži, byl ve Florencii, ocitnul se zpátky v Miami a pral si ponožky, zatímco za zády na něj v posteli čekala Pauline.... V žádném z těch měst však nebyl; stál u dveří, které se otevřely, aniž by se dotkl kliky.

„Vy jste od televize?“ Hlas vycházel z těla na lůžku. Zabíralo celou jeho délku – hlava se opírala o čelní pelest a na druhé straně čouhaly bosé červené nohy, jen pár centimetrů od ohromné televize

Ilustrace Jiří Stach.

prastarého skříňového typu, která pableskovala nad koncem postele u dveří. Na protější stěně se odrazilo mléčné světlo; jinak byl pokoj černý.

„Nic se na ní nedá chytit. Má špatný obraz,“ řekla. „Zvuk jste opravil slušně. Ale obraz skáče.“

Sam se pořád prsty přidržoval dveří. „Jsem z Izraele,“ oznámil jí.

Hlavou cukla tak náhle, až se jí uhodila o pelest. „Je mrtvý. Věděla jsem to!“ A namáhavě se začala zvedat; valila se, jako by byla tlustá jako matrace, na niž ležela. Konečně se postavila na nohy jako dva špalky. „Zastřelili ho!“ vyjekla. „Je mrtvý. No, mě tím nerozbrečíte....“

Ušpiněná stříbřitá paruka, kterou si na vyholenou hlavu narazila, jí byla malá, ale copak by jí nějaká byla dost? Ta žena byla obří; každíčká napuchlá část jejího těla spočívala hrozivě na té další.

„To je mi novinka,“ řekla. „Cítím se na devatenáct. Je mrtvý!“

Sam, s rukou stále na dveřích, řekl: „Žije. A těší se dobrému zdraví. Posílá dárek...“

„... Dárek?“

„Suvenýr. Abyste na něj měla vzpomínku.“ Přinutil se pohnout a překročil hromádku šatstva, která mu pod chodidlem připadala jako zvíře. Z ženy vycházel tak pronikavý odér – nemocniční puch –, až musel zadržet dech.

Předal jí krabičku a bleskem couval co nejdál od provislé postele. „Z Izraele,“ řekl.

Sundala víčko a podívala se dovnitř. Poznala, co tam je? Co k tomu ještě může říct? Od téhle chvíle to už nebyla jeho věc – měl by zmizet, než se stane něco hrozného. Ta žena byla na smrt bleďá. Vyřkne-li on jako posel od jejího syna jediné slovo, kdo ví, zda nevydechne naposled?

Přesto řekl: „Je to půda ze Svaté země. Můžete si ji nechat rozprášit na hrob. Posílá vám ji syn. Já jsem vám ji jenom doručil. Jako laskavost...“

Zaslechl nějaký zvuk, a ve tmě bylo těžké říct, jaký – třeba jí puklo srdce. Ale byl to krok – těžkým chodidlem udeřila o podlahu. Následovala další rána, a vtom se nad ním tyčila celá – a kymácela se. Sam se napřímil a ucítil, jak na něj padá tíha. Úplně ho zamáčkla. Ach, to bude jeho konec! Bylo to strašné! A on

na to byl v podstatě připravený... buď dneska, nebo zítra, nebo kterýkoli jiný den. A tváří v tvář poslednímu ponížení mu začalo vynechávat srdce.

Ale ta stará dáma jenom vzlykala, plakala, a v rukou hýčkala Samovu hlavu. Čekal, že přiletí facka, ale nic takového se nestalo. Bradou mu spočívala na temeni a kývala se.

Trvalo docela dlouho, než se Sam z jejího objetí vymanil. Nakonec se od masy ženina těla odtáhl a pohlédl vzhůru, do jejího zarudlého obličejce. Pak zaklonil hlavu, pomalu sevřel tepající víčka a stoje na špičkách přiložil své rty na její.

Přeložila **Hana Ulmanová**

Šlomo Avineri KOŘENY IZRAELSKÉ DEMOKRACIE

(dokončení ze str. 15)

Když pak nastal problém s losováním, odhlasovali si odvolání původních funkcionářů a zvolili si nový výbor.

Právě tato zastupitelská, mnohdy však kontroverzní politická tradice pocházející z prostředí kehily také umožnila ustavit zastřešující zastupitelské instituce, a to jak v rodící se sionistické organizaci založené na prvním sionistickém kongresu v Basileji roku 1897, tak později v institucích *jišuvu*, komunity židovských osadníků v britské mandátní Palestině. Na prvním sionistickém kongresu, který svolal formou osobního pozvání Theodor Herzl poté, co roku 1896 vydal svůj *Der Judenstaat*, byly učiněny dva základní kroky: byl přijat *Basilejský program*, v němž se vyzývalo k založení právně garantované židovské domoviny v Palestině, a byla ustavena instituční struktura Světové sionistické organizace: každoročně konané kongresy, v nichž volili všichni, kdo zaplatili členské příspěvky (takzvaný „Šekel“) – od druhého sionistického kongresu se to týkalo rovněž žen; na každém kongresu proběhly volby výkonného výboru, jenž se měl zodpovídat kongresu, přičemž každý jeho člen měl na starosti určitou oblast působnosti; volby prezidenta organizace, rovněž konané každý rok; a postupy získávání financí a schvalování ročního rozpočtu. Během několika let vznikly politické frakce (liberální, náboženská, socialistická) a Herzl musel i přes svou zásadní roli záhy čelit zpochybňování svých strategií, a dokonce i obhajovat svou roli vůdce hnutí.

KOALIČNÍ BÁZE

Podobně když britská správa v Palestině umožnila arabskému a židovskému obyvatelstvu zřídit si své vlastní instituce, židovské společenství se přirozeně uchýlilo k této zastupitelské tradici pocházející z kehily (oproti tomu v arabské komunitě byl založen Vysoký arabský výbor jakožto shromáždění význačných osobností a šejků a volby se v něm nikdy nekonal). Zastupitelské shromáždění palestinských Židů (*Asefat ha-nivcharim li-kneset Jisrael*) bylo poprvé zvoleno roku

1920 a pravidelné volby se v něm konaly až do roku 1944. Aby bylo zaručeno rovné zastoupení všech skupin a předešlo se vzniku majoritního systému, byl přijat poměrný zastupitelský systém a následně se prvních voleb účastnili kandidáti z 20 (!) stran a kandidátních listin. Největší frakce, socialistická *Achdut ha-avoda* (Jednota práce), získala 70 ze 314 křesel. Byl zvolen i výkonný výbor (*Vaad leumi*), ale vzhledem k tomu, že žádná strana neměla většinu, musela být vytvořena koalice. Její složení (labouristé, umírněné náboženské strany, liberální sionisté) do značné míry předurčilo konsenzuální

Volby do Knesetu v Izraeli v roce 1951. Foto archiv.

koaliční politiku židovské komunity v Palestině před rokem 1948 a v prvních desetiletích existence Státu Izrael.

Na koaliční bázi více stran byla založena rovněž paralelní struktura – Židovská agentura pro Palestinu, jejímiž členy byli představitelé *jišuvu* a Světové sionistické organizace. V den podepsání nezávislosti – 15. května 1948 – se její předseda David Ben Gurion stal ministerským předsedou prozatímní vlády a složení této vlády odráželo složení koalice, která v té době vládla Zastupitelskému shromáždění palestinských Židů. Bezprostředně poté, zatímco na Izrael zaútočily sousední arabské státy a vypukla válka za nezávislost, byly vyhlášeny volby do Ústavního shromáždění, později přejmenovaného na *Kneset*, které se konaly v lednu roku 1949. Většina stran, jež se účastnily prvních voleb v nezávislém Izraeli, při nichž byl rovněž uplatněn poměrný systém, byla více méně tatáž jako v *jišuvu* před vznikem státu a kromě nich zde ještě byla komunistická strana a několik stran arabských

(bylo samozřejmě a nikdy nezpochybněné, že izraelským Arabům měla být přiznána stejná volební práva).

KONTINUITA ZKUŠENOSTÍ A POLITICKÉ TRADICE

Izraelský politický systém není výsledek snahy – tak časté v postkoloniálních zemích – přizpůsobit cizí systém místním podmínkám, které jsou však v mnoha případech velice odlišné; vychází totiž z kontinuální politické kultury, datuje se zpět celé generace a staletí a je hluboce zakotven v praktickém jednání a zkušenostech židovských komunit celého světa (ačkoli je třeba připustit, že v muslimských zemích byl zastupitelský prvek v organizaci židovských komunit rozvinut méně).

Noví přistěhovalci přijíždějící do Izraele po roce 1948 byli přijati do již existujícího a fungujícího systému, který byl tak schopen obstát i v nesmírném tlaku. Časem vznikly nové politické strany a mnoho aspektů starého tradičního systému bylo přetvořeno. Základní prvky – zastupitelský princip, rovnost, volby, systém více stran, pluralismus a potřeba vytváření koalic – však přetrvávaly.

Tohle je další příklad, z něhož vyplývá, že demokracie nemůže být exportována nebo zaváděna *ex nihilo*: jak vyplývá též z postkomunistických zkušeností ve střední a východní Evropě. K tomu, aby demokracie přetrvávala, musí být zakořeněna v tradicích demokratické kultury. Jenom tam, kde tato kultura existuje, lze demokracii konsolidovat a rozvíjet. Případ Izraele rovněž ukazuje, že vzdor závažným problémům a některým nedávným extremistickým pokusům oslabit určité aspekty demokracie je demokratická kultura v Izraeli hluboce zakotvena v politických tradicích a jednání jeho obyvatelstva. Není formálním importovaným systémem, nýbrž neodmyslitelnou součástí občanského uvědomění a kultury, které vedly k vytvoření židovského státu jako otevřeného a pluralistické společnosti.

*Izraelský politolog a filosof Šlomo Avineri (*1933) je profesorem politologie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Otištěný text byl napsán pro revue PROSTOR, kde vyšel v dvojčísle 103–104 v roce 2014. Z anglického originálu přeložila Monika Kittová.*

TŘI VETERÁNI

Opustili nás Tomáš Kosta, Otto Pick a Hanuš Holzer

Jedna z ošklivých lidových pověr mluví o tom, že významné osobnosti vždy odcházejí z tohoto světa ve trojicích. Můžeme jen spekulovat, kde se toto rčení vzalo, jaké má základy a nakolik se skutečně naplňuje. Pravdou ale je, že nás v nedávné době opustili tři úžasní lidé, kteří byli nedílnou součástí naší komunity a přispěli – každý po svém – obrovským dílem k tomu, čeho se nám podařilo od 90. let dosáhnout.

Zajímavé je, že měli i podobné osudy – všichni tři se narodili v polovině dvacátých let, jako mladíci nějakým způsobem přežili šoa, před komunistickým režimem se uchýlili do zahraničí a po sametové revoluci velkou mírou zasáhli do dění na naší společenské, ekonomické a politické scéně. A také to byli lidé, kteří své okolí často oslňovali chytrými bonmoty a specifickým humorem, který měl základy v tradiční židovské mentalitě.

TOMÁŠ KOSTA, OTTO PICK

V minulém čísle *Rch* jsme uvedli profil prvního z nich, profesora **TOMÁŠE KOSTY** (19. 4. 1925 – 6. 6. 2016). Dodejme jen, že „Tomík“, jak mu jeho přátelé říkali, byl také dlouholetým předsedou správní rady Evropského institutu odkazu šoa (ESLI), založeného českým ministerstvem zahraničních věcí, členem a podporovatelem Terezínské iniciativy a samozřejmě – i když žil v Německu – členem pražské židovské obce.

K úmrtí druhé významné osobnosti, profesora **OTTO PICKA** (4. 3. 1925 – 20. 3. 2016), přinesl jeho medailonek měsíčník *Maskil*. Pro ty, kteří tento článek nečetli, uveďme jen, že Ota (jak jej opět nazývali jeho nejbližší přátelé) byl mezinárodně uznávaným diplomatem a politologem. Již méně se vědělo o tom, že byl jedním z „Wintonových dětí“, respektive jedním z těch, kteří se zachránili v tzv. Kindertransportech. Přesto, že během války sotva dosáhl plnoletosti, zapojil se v Anglii do válečných akcí exilové československé armády, účastnil se vylovení v Normandii a bojů o Dunkerque, dokonce byl v boji zraněn. Po válce se nakrátko vrátil domů, ale hned po komunistickém převratu v roce 1948 se do Anglie opět vrátil a začal pracovat jako redaktor BBC. Věnoval se mezinárodní politice a začal

vyučovat na několika univerzitách, v Evropě i v Americe. V 80. letech vedl na čas československou redakci Rádia Svobodná Evropa v Mnichově. Po listopadu 1989 se rozhodl přesídlit do Prahy a výrazně tak ovlivnil formování československé a posléze české zahraniční politiky, především ve vztahu k Německu. Po Pavlovi Tigridovi převzal české předsednictví Česko-německého fondu budoucnosti, působil jako náměstek ministra zahraničí, kde bylo jeho úkolem mj. připravit vstup ČR do NATO. Při ministerstvu také založil a vedl Diplomatickou akademii, mnozí jeho studenti dnes zastávají významná místa v české diplomacii v Evropě a ve světě. Získal také mnoho ocenění a vyznamenání, např. britský Řád sv. Jiří či německý Spolkový kříž za zásluhy. Pověstný byl svým životním humorem a optimismem, který ho neopustil do konce jeho dnů. Jeho posledním přáním bylo, aby na pohřeb lidé nenosili květiny, ale místo toho raději koupili kozu dětem v Africe.

HANUŠ HOLZER

O úmrtí třetí významné osobnosti nepsal žádný z našich časopisů, ale od-

Hanuš Holzer. Foto archiv.

chod **HANUŠE HOLZERA** (29. 6. 1929 – 29. 4. 2016) jsme pocítili všichni, kteří jsme ho znali a měli rádi, především okruh jeho přátel z Česko-izraelské obchodní komory, kterou pomohl založit. Hanuš byl vcelku nenápadný člověk, usměvavý, laskavý. Nikdo by neřekl, že to byl právě on, kdo v devadesátých letech sehrál klíčovou roli v dohodě mezi Škodou Mladá Boleslav a koncernem Volkswagen. S nadsázkou lze tedy ho-vořit o tom, že právě díky Hanušovi

Holzerovi dnes česká ekonomika úspěšně prosperuje.

Hanuš se narodil v roce 1929 v Jablonci nad Nisou. Také on byl jako mladíček, v roce 1942, deportován s celou rodinou do Terezína. Na rozdíl od mnohých však řízením osudu nebyl poslán do vyhlazovacích táborů na východě, ale v Terezíně se v květnu 1945 dožil osvobození. Po válce – a především v 50. letech – byl opět pronásledován, tentokrát komunistickým režimem. Nedokončil ani středoškolská studia a živil se v různých profesích. V roce 1968 pak odešel do zahraničí. Velmi záhy si vybudoval velmi dobré postavení v pojišťovně Swiss National a usadil se ve švýcarské Basileji. Zde ho zastihly události roku 1989. Byl jedním z prvních emigrantů, kteří nabídli svou pomoc tehdy nově vzniklému Občanskému fóru. Jak pak vzpomínal Petr Pithart: „...chyběla nám auta ... a najednou kde se vzala, tu se vzala. Nikdo dlouho nevěděl, odkud ty volkswageny přijely. Teprve po čase se ukázalo, že jejich zapůjčení vyjednal a zorganizoval Hanuš Holzer ...“ Tím začala Hanušova role jedné z klíčových osobností polistopadového ekonomického vývoje. Stejně neokázale a skromně pak vyjednal již zmíněný vstup VW do Škodovky, ale také gumárenského gigantu Continental do českého Barumu,

Siemensu do ČKD, návrat Tomáše Bati na český trh a mnoho dalších podobných transakcí. Šestnáct let pak působil jako český honorární konzul v Basileji, byl zmocněncem české vlády pro mezinárodní ekonomické vztahy a – jak jsme již uvedli – spoluzakladatelem Česko-izraelské smíšené obchodní komory. Za své služby nikdy nic nepožadoval, odmítal vyznamenání a medaile, firma Volkswagen mu doslova

vnutila, že bude mít k dispozici nejnovější model passatu, kterým i ve vysokém věku nesčetněkrát projel na jeden záťah dlouhou cestu z Basileje do Prahy a zpět. A stejně jako jeho vrstevníci, i Hanuš oplýval smyslem pro humor, vtipnými glosami a komentáři k domácí i zahraniční politice.

Ano, je pravda, že všichni tři pánové se dožili úctyhodného věku. Přesto nám budou opravdu citelně chybět.

TOMÁŠ KRAUS

Rabín Jonathan Sacks

PROTI URAGÁNU HNĚVU POSTAVME MORÁLKU

Po zveřejnění výsledku referenda, v němž občané Velké Británie 23. června rozhodovali o setrvání v EU, či odchodu z ní, nastala ve společnosti vlna zděšení. Nejen mezi příznivci evropského společenství, ale i mezi nezanedbatelnou částí těch, kdo svým hlasem pro „leave“ nevyjadřovali odpor vůči EU, ale spíše protest proti stávající politice v zemi. Údiv nad výsledkem neskrývali ani obhájci vystoupení z Unie, kteří museli přiznat, že řada slibů, jež při kampani učinili, je lichá a nesplnitelná a žádný konkrétní program pro nově a „lepší“ časy nemají. O širší pohled na situaci se ve svém komentáři pokusil bývalý vrchní rabín Británie, Jonathan Sacks. (Text vyšel v deníku Daily Telegraph 2. 7. 2016.)

Rezignoval premiér. I opozice žádá, aby její vůdce odstoupil. Pod petici, která volá po uskutečnění nového referenda, se podepsalo několik milionů lidí. Mluví se o tom, že se Spojené království rozpadne. V kampani na nového předáka konzervativců dochází k velmi trapným situacím.

Takhle normální politika nevypadá. Za celý život jsem nic takového nezažil. Ale uragán, která teď duje Británií, není jen britským problémem. V různých podobách zasahuje všechny západní demokracie, včetně Spojených států. Panuje obecný pocit, že politici nás podvádějí. Otázka zní: jaké potřebujeme kormidelníky, aby nás v téhle víchřici nesmetly vlny?

Na Západě zažíváme novou politiku hněvu. Lidé se hněvají kvůli nezaměstnanosti, celé kraje a celé generace jako by ztratily naději na práci. Lidé se zlobí kvůli tomu, že několik vlád za sebou nedokázalo zvládnout imigraci a část příchozích začlenit do společnosti.

Hněvají se kvůli finančníkům, kteří přivedli globální ekonomiku na pokraj katastrofy, ale sami se odměňují, jako by se nic nestalo. Mají vztek na výkonné ředitele společností, kteří využívají veřejné korporace k tomu, aby obohatili vlastní kapsu. Zlobí se kvůli tomu, že z globální ekonomiky má prospěch jen malá skupina lidí, životní úroveň většiny přitom zůstává stejná nebo klesá.

Panuje přesvědčení, že vlády nedokážou zvládat nárůst extremismu a teroru. Šíří se pocit, že svět 21. století se vymkl z kloubů. Tento pocit vedl ve Francii, Řecku, Rakousku, Maďarsku a Polsku k tomu, že posiluje krajní pravice. V jiných zemích se rodí spojenectví mezi krajní levicí a radikálním politickým islámem. Jedná se o nebezpečné síly: krajní pravice hlásá návrat do zlatého věku, který se nikdy nekonal, krajní levice bojuje o utopii, kterou nelze uskutečnit. Oba směry spojuje to, že potírají svobodu.

V Británii povstaly figury jako Nigel Farage či Jeremy Corbyn, v USA Donald

Milióny Britů žádaly vypsání nového referenda. Desítky tisíc jich 2. července vyšlo v Londýně na demonstraci na podporu setrvání v EU. Foto AM.

Trump a Bernie Sanders. Ve všech případech jsou to protipolitické politiky, populisté, kteří přitahují lidi tím, že jako stoky sbírají obecný vztek na existující elity. Protipolitické politiky vzbuzují naděje, které nemohou nikdy naplnit. Když dojde na střet s realitou, hněv lidí sílí a těžkne.

Západ čelí velmi vážným problémům, které jsou výsledkem masivního narušení globálního hospodářství, informačního věku, klipovitě komunikace a vyčlenění výroby a služeb do ekonomik nízkých mezd. Lidé těmto krokům nerozumí, neboť jsou globální a dlouhodobé, zatímco naše politické instituce jsou národní a soustředějí se na bezprostřední budoucnost.

Evropská unie a Organizace spojených národů nedokázaly pozvednout horizont svých obyvatel nad to, co se odehrává „tady a teď“ a vyhovuje národním zájmům, a upnout se k dlouhodobější globální odpovědnosti.

Ale za celou touhle nefunkční politikou současného Západu je ještě cosi hlubšího. Během uplynulého půlstoletí jsme zažívali dosud nevídaný společenský experiment. Pokoušeli jsme se vytvořit svět bez identity a morálky. Ponechali jsme všechny problémy našich kolektivních životů tomu, aby je řešily dva systémy: tržní ekonomika a liberální demokratický stát.

Morálku jsme přenechali trhu. Trh nám dává možnosti a morálka se omezila na soubor těchto možností, v nichž dobro a zlo mají sloužit jen tomu, abychom uspokojili svá přání. Je pro nás stále těžší pochopit, že existují věci, které bychom chtěli dělat a máme na ně zdroje, ale neměli bychom je dělat, protože jsou nečestné a nezodpovědné – jedním slovem neetické. Příliš mnoho lidí ve veřejných funkcích došlo k názoru, že pokud jim nějaká špatnost projde, byli by blázní, aby ji

nedělali. Takto zrazují elity veřejnost, které by měly sloužit. Když se to stane, bortí se důvěra, civilizace upadá a umírá.

Liberální demokratický stát zrušil národní identitu ve prospěch multikulturalismu. Dopadlo to tak, že společnost se z domova přeměnila na hotel. V hotelu člověk zaplatí požadovanou cenu, dostane pokoj, a pokud tím neruší ostatní hosty, může si dělat, co se mu zlíbí. Ale hotel není domov. Nevytváří

identitu, věrnost nebo pocit, že člověk někam patří. Díky multikulturalismu se Evropa měla stát tolerantnější. Namísto toho se stal pravý opak: dochází k segregaci, nikoli integraci.

Tržní ekonomika a liberální demokratický stát jsou největší výdobytky západního světa, ale bez silného smyslu pro identitu a morálku selhávají. Abychom z krize vytvořili příležitost, měli bychom obnovit základní smysl našich náboženských a občanských tradic – totiž, že společnost stojí na společných ideálech. Když si budeme vědomi své identity, dokážeme vítat a integrovat další vlny přistěhovalců, když budeme morálně silní, můžeme podnikat tak, abychom posílili celá společenství.

Naše volba je jasná. Selžeme-li, čeká nás politika hněvu a úpadek. Když zvíťazíme, Británie se snad znovu stane vzorem ostatním. (Přeložila am.)

IZRAEL: Bůh ochraňuj královnu

Dvě události přinesl začátek léta. Nemají spolu sice nic společného, leč ilustrují vztah Izraele k okolí i Evropě. Jednak Izrael plně obnovil diplomatické vztahy s Tureckem, což se už nějaký čas očekávalo a má to logiku. A za druhé Izrael reaguje na výsledek referenda v Británii, v němž voliči hlasovali pro vystoupení země z Evropské unie. To přišlo jako moment spíše neočekávaný a složitější, který si zaslouží samostatnou pozornost.

SMÍŘ ZA DOBRU CENU

V případě Turecka jsou věci jasné. Pro stručně zopakování. V květnu 2010 vyrazila z Turecka a pod tureckou vlajkou flotila šesti lodí, jež chtěla prorazit izraelskou blokádu pásma Gazy. Vyhlášený cíl byl ryze humanitární (dovést obleženým pomoc), ale podezření budila islamistická organizace IHH, která flotilu vypravila. Podezření se proměnilo v jistotu, když flotila dorazila na hranici blokády.

Tam izraelští vojáci v klidu zastavili pět plavidel, ale když se z vrtulníku spustili na poslední, na loď Mavi Marmara, ocitli se zaskočení útokem. „Humanitárci“ je tvrdě napadli tyčemi a noži. Vojáci sice uhájili své životy (tři byli vážně zraněni a další málem zajati), ale za cenu deseti životů útočníků, občanů Turecka. A protože vláda v Jeruzalémě

incident neuznala jako svůj zločin, vztahy Turecka a Izraele tehdy klesly na bod mrazu, kde setrvaly až do letošního léta.

Proč byl rozkol smazán právě teď, je jasné. V mezidobí vypuklo „arabské jaro“ a region se propadl do chaosu i krveprolití. Ve srovnání se statisíci mrtvých jen v Sýrii působil turecko-izraelský spor jako maličernost, která navíc podrážděla případnou spolupráci v případě nutnosti. Není náhoda, že ke smíru s Izraelem přistoupilo Turecko v téže době, kdy našlo vstřícnost i vůči Rusku, kterému půl roku předtím sestřelilo nad svým územím (ale v nepřehledném terénu u hranice se Sýrií) bombardér. Nikdo nemá velký zájem na tom, aby v už tak krvavém regionu bublal další spor. Lze odhadnout, že na toto smíření nebude mít vliv ani pokus o armádní puč

v Turecku, jehož rychlé potlačení jen upevní režim prezidenta Erdogana.

Turecko-izraelská dohoda o urovnání obsahuje konkrétní body. Umožní Turecku posílat pomoc do pásma Gazy, ale pouze přes izraelský přístav Ašdod, takže zboží bude pod kontrolou. Naproti tomu svůj původní požadavek, aby Izrael blokádu Gazy úplně zrušil, Turecko neprosadilo. Za vítězství ale může vydávat to, že Izrael uvolní 20 milionů dolarů na odškodné rodinám lidí zabitých na lodi Mavi Marmara. Izrael by sice mohl vydávat za své vítězství slib Ankary, že zabráni přípravě teroristických aktivit proti Izraeli ze svého území, ale jestli by na plnění takového závazku někdo vsadil výplatu, to už je jiná otázka.

Před 45 lety Londýňané demonstrovali pro vstup do Británie do Evropského hospodářského společenství. Roku 1973 do něj Británie vstoupila. Foto archiv.

Je to tedy klasický smír ve stylu „něco za něco“. Evelyn Gordon ho v magazínu *Commentary* hodnotí jako úspěch Izraele. Vládu totiž veřejné mínění doma i na Západě tlačilo k tomu, aby přistoupila na smír s Tureckem za Ankarou stanovených podmínek a za jakoukoliv cenu už podstatně dříve. Podle Gordona se teď ale ukázalo, že Turecko potřebuje více Izrael než naopak a že pod tíhou této potřeby dokázalo ze svých požadavků (rozuměj ceny) slevit.

EU BEZ HLASU BRITŮ

Vztah k Británii je pro Izrael složitější. Vždyť právě Británie vykonávala ve Svaté zemi mandát Společnosti národů. Proti Hitlerovi bojovali Židé v Evropě na straně Britů, ale v mandátní Palestině i proti nim. Británie nebyla nepřitelem, ale tím, kdo se

snaží vyvažovat zájmy mezi Židy a Araby. Vyvažovala je ovšem natolik, že kvůli tomu omezila židovské přistěhovalectví v době, kdy takový krok rozhodoval o životě a smrti v nacisty okupované Evropě.

Ale tato historie je už zavátá. Zavátý je i fakt, že Jichak Šamir měl jako protibritský odbojář krycí jméno Michael (podle šefa teroristické, ale též protibritské Irské republikánské armády). Nebo že Hagana úspěšně sháněla peníze na zbraně mezi irskými dokaři v New Yorku. Ne že to byli takoví filosemité, ale když slyšeli, že je to na boj proti Britům, tak rádi dali.

Sedmdesát let poté vypadá ten obrázek jinak. Británie jako řádný a přitom svěbytný člen Evropské unie patřila ke zřejmým spojencům Izraele v Evropě i ve světě vůbec (Británie je i stálým členem Rady bezpečnosti OSN, což se počítá). Její odchod z EU pokládá Izrael za jasné

minus a dával to najevo už před rozhodnutím. Jako by říkal Bůh ochraňuj královnu i Británii v EU. Ale samozřejmě to neříkal tak drsně a jednoznačně, aby tím rozčilil protiujiňní Brity.

Vztahem Izraele k Británii a k referendu o jejím setrvání v EU se nejvíce zabýval *Ha'arec*. Citoval (v anonymitě) vysoké diplomaty v Jeruzalémě, kteří měli před hlasováním Britů zcela jasno. V zájmu Izraele je Británie v řadách EU: Je to klíčový člen Unie; má velkou židovskou komunitu; má Izraeli přátelskou vládu, hlavně v posledních letech; v několi-

ka případech pomohla zmírnit či zvrátit rozhodnutí Bruselu do podoby mnohem přijatelnější pro Izrael.

V citaci novin to na rovinu řekl britský premiér Cameron, když se pár dnů před referendem setkal s lidry britských Židů: „Chcete Británii, největšího přítele Izraele, která oponuje bojkotům, oponuje snahám o stažení investic i sankcím? Nebo chcete, abychom zůstali mimo rozhodování a bez síly schopné ovlivnit diskusi?“

Dopadlo to ovšem tak, že voliči poslali Británii do pozice „mimo rozhodování“. Jaký vliv to může mít na Izrael, naznačuje v *Ha'arecu* opět nejmenovaný diplomat z Jeruzaléma: „Bez Británie posílí hlasy států, které více sympatizují s věcí Palestinců, jako je Malta, Irsko, Švédsko či Slovinsko.“

ZBYNEK PETRÁČEK

KRVAVÁ OPERETKA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Neúspěšný pokus o převrat jen posílil Erdoganovu dávnou paranoiu. Například před třemi lety tvrdil, že za pouličními protesty v zemi stojí cizí síly a za propadem hodnoty turecké liry ti, kteří si ‚nepřejí ekonomický úspěch Turecka‘. Už jako dvacetiletý napsal hru o nebezpečí, které pro islám představuje spiknutí všudypřítomných Židů, svobodných zednářů a komunistů. Nyní je tím všudypřítomným zloduchem Fethullah Gülen, v USA sídlící muslimský klerik a zakladatel mocného hnutí Hizmet. Nepřítelem o to děsivějším, že býval Erdoganovým spojencem a jejich osudy se v mnohém podobají. Právě jeho turecký prezident za puče viní,“ píše se v komentáři k událostem v Turecku v Hospodářských novinách. (22. 7.) ■ „Tuším, že většině Čechů připadá japonština naprosto nepochopitelná úplně stejně jako čeština Japoncům. Hluboko smekám před každým Japoncem, který se naučí česky. V případě jedné takové drobné Japonky, která se nyní přijela do té exotické země zvané Česká republika už poněkolikáté dokonce podívat, za to mohl Franz Kafka. I když to byl vlastně Žid, který navíc psal německy. Na tom je vidět, že dobrá kniha dokáže propojit i naprosto vzdálené světy,“ píše šéfredaktorka okresních novin Týden u nás. (20. 7.) ■ Jirkov na Chomutovsku odkoupil od soukromého vlastníka budovu bývalé synagogy. Teď je v ní sběrna surovin. V budoucnu chce město historickou budovu opravit a mimo jiné v ní připomenout minulost Židů v Jirkově. Pomoci by měla i Židovská obec Teplice. „Holt na nás ušili boudu,“ myslí si o záměru Jirkova opravit synagogu Václav Patera. Sedí na zídce před sběrnou a uvažuje, kam bude v dohledné době kovový odpad odvážen. (Čro-sever.cz, 8. 7.) ■ Jednou z nejpovedenějších protiteroristických akcí v historii se může pyšnit Izrael. Při operaci Entebbe zachránil před 40 lety rukojmí z uneseného letadla z více než 5000 kilometrů vzdáleného ugandského Entebbe. Obrovský úspěch riskantní mise částečně zkalila smrt tří rukojmích a velitele komanda Joniho Netanjahua, staršího bratra současného izraelského premiéra. „Mezinárodní terorismus utrpěl hořkou porážku,“ ocenil v pondělí záchranou operaci z roku 1976 – krátce po přiletu

do Ugandy – předseda izraelské vlády Benjamin Netanjahu. Izraelský orchestr podle AP vyhrával smuteční melodii a příbuzný jednoho z izraelských rukojmích zapálil vzpomínkový oheň. Obřadu přihlížel také ugandský prezident Yoweri Museveni. Vše začalo v Aténách 27. června 1976. Zde bylo krátce po odletu ve 12:30 místního času uneseno letadlo společnosti Air France na lince Tel Aviv–Paříž s 248 cestujícími a dvanáctičlennou posádkou. V Entebbe přistálo 28. června. Teroristé požadovali propuštění 40 palestinských teroristů vězněných v Izraeli a dalších 13 držených jinde. Neizraelští a nežidovští rukojmí byli propuštěni, 103 Izraelců či Židů bylo soustředěno v letištní hale. Teroristé vyhrožovali: pokud Izrael jejich požadavky do 48 hodin nesplní, zabijí všechny rukojmí. A Idi Amin navíc požadavky únosců podpořil. Vedení Izraele se tedy rozhodlo k akci. Velitelem operace Entebbe byl generál Dan Šomron. Třetího července vzlétla z letecké základny v Šarm aš-Šajchu na Sinajské poušti čtyři dopravní letadla typu Herkules do asi 5000 kilometrů vzdáleného Entebbe. Akce proběhla poměrně hladce a trvala necelou hodinu. Izraelské komando vtrhlo do budovy, rychle zneškodnilo všech sedm únosců a začalo nakládat rukojmí do letadla za občasných palby ugandských vojáků. Při akci bylo osvobozeno všech 103 rukojmích (tři byli ale zastřeleni). Při operaci také zahynulo 35 ugandských vojáků a Izraelci zničili 11 ugandských letadel. Entebbe opustila letadla Herkules ve 23:52, zamířila do keňského Nairobi k doplnění paliva a poté odtud zpět do Izraele. (čt24.cz, 4. 7.) ■ Zanedlouho po pražské premiéře Janáčkovy *Její pastorkyně* (1916) byla opera pod názvem Jenůfa uvedena i ve Dvorní opeře ve Vídni. A jak na premiéru ve Vídni reagoval autor? „Už když šla opona nahoru, celé hlediště málem vydechlo - ach! Ta nádhera barev, scéna ozářena ti-

síci světly, sto padesát krojů, mlýn, široká cesta, vše nové, v lesku! A ten pohled do nádherné horní krajiny tonoucí v slunci, že se snad divák až potil! Stromy, květy v hýřivé bujnosti, rekruti s pacholkem na živém, ověnčeném koni! Ja, po takové výpravě jsem v Praze marně toužil, o Brnu ani nemluvě. Maxe Broda, který seděl vedle mne v lóži, jsem prý ale tak rýpl do žeber při každé tempové nepřesnosti, že si po prvním jednání raději odseďl.“ Ty nepřesnosti slyšel zřejmě svým absolutním hudebním sluchem jenom Janáček. Zbytek publika nešetřil uznáním. „Nebylo jediného účastníka, který by nebyl býval uchvácen krásou zcela nevšední,“ sděloval Janáčkově kolega Josef Bohuslav Foerster. Doma o vídeňské *Její pastorkyni* napsal Zdeněk Nejedlý: „Jeho úspěch je možný jen ve vlně válečných nálad! Tu krvavou, drastickou, tragikomickou operetku pomohli uvést na scénu vlastně jenom pražští němečtí Židé. Janáček je posledním zástupcem strany Pivodovy, onoho nepřítele Smetanova. I ostatním jeho ope-

rám předpovídám neúspěch.“ Jak se mýlil... (Týdeník Rozhlas, 4. 7.) ■ Bečov nad Teplou – Dostanete-li se o svých prázdninových toulkách do staro-

dávného města Bečova nad Teplou, nenechte si ujít místní zajímavost nedaleko zdejšího železničního nádraží, které je vlakovou křižovatkou mezi městy Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Rakovník. Je to nově obnovený židovský hřbitov. V písemných pramenech je doložen v roce 1662. Dle odhadu se zde nacházelo přes 300 náhrobků. Hřbitov sloužil do roku 1938. Opuštěný hřbitov byl zcela zničen nacisty během II. světové války a náhrobní kameny byly použity k dláždění nádvoří vodního mlýna v nedaleké obci Vodná. V roce 2010 Federace židovských obcí, zastoupená společností Matana, a.s., iniciovala archeologický průzkum zaniklého mlýna, jehož překvapivým výsledkem bylo vyzvednutí celkem 156 různě poškozených náhrobků a jejich zlomků. (Chebský deník, 22. 7.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **150 lety, 3. srpna 1866**, se v České Lípě narodil **HUGO SALUS**, pražský německý spisovatel a lékař (zemřel 4. 2. 1929 v Praze). Po studiu medicíny si otevřel vlastní, gynekologickou praxi a současně psal a publikoval. Je autorem řady ve své době velmi populárních lyrických novoromantických básnických sbírek (např. *Manželské jaro*, 1900; *Jasný zvuk*, 1922), próz (mj. novela *Krista. Evangelium krásy*, 1902) i dramát. Jeho podobu (dle J. Mühlbergera: „vysoký, hubený, s bledým obličejem a dlouhými vlasy pod černou buřinkou“) rádi zachycovali soudobí malíři.

Dne **31. srpna** uplyne **110 let** od úmrtí amerického žurnalisty, komunálního politika a rodáka z českých zemí **EDWARDA ROSEWATERA** (28. 1. 1841 Bukovany–31. 8. 1906 Omaha). E. Rosewater odešel do Ameriky s rodiči, když mu bylo 13 let, usadili se v Clevelandu. V novém domově vystudoval Rosewater obchodní školu. V době občanské války podporoval Sever a aktivně se účastnil abolicionistického hnutí, které prosazovalo osvobození černých otroků. Roku 1863 byl jako zaměstnanec Pacifické

telegrafické společnosti poslán do Omahy, kde se stal manažerem pobočky společnosti. Zůstal tam i po skončení války a po dalších více jak 40 let se podílel na jeho rozvoji. Roku 1870 zde založil noviny s názvem *Omaha Daily Tribune* a o rok později plátek *Omaha Daily Bee*, stál i u zrodu týdeníku *Pokrok*

Západu – prvních česky psaných novin v Omaze. Jako člen nebraského lokálního zákonodárného sboru se zasloužil o vznik školské rady (jedna ze škol v Omaze nese dodnes jeho jméno).

Před **95 lety, 11. srpna 1921**, se v Jindřichově Hradci narodil malíř **ROBERT PIESEN** (zemřel 20. 1. 1977 v Jeruzalémě). Po absolvování měšťanské školy studoval na Škole uměleckých řemesel v Brně, poté vystudoval grafickou specializaci. Během okupace se snažil uniknout deportaci. Nejprve žil v podnájmech, které často střídal. Později získal falešné dokumenty a v roce 1942 byl totálně nasazen v Berlíně. Byl jedním ze tří členů rodiny, kteří přežili šoa. Po válce krátce pobýval v Brně, pak se usadil v Praze. Zde se seznámil se svou celoživotní partnerkou Pavlou Mautnerovou. V roce 1957 měl svou první samostatnou výstavu v Galerii mladých v Praze a stal se zakládajícím členem skupiny Máj 57. V lednu 1965

emigroval nejprve do Vídně a pak do Izraele. Zde se spolu s P. Mautnerovou usadil v umělecké vesnici Ejn Hod. Zemřel na srdeční infarkt během přípravy výstavy v Jeruzalémě, je pohřben v Haifě.

V raných Piesenových obrazech se objevují krajiny, do nichž promítal nejen bezprostřední vjemy, ale také fantastní a biblické představy; od konce 50. let se odpoutal od znaků a figur a přešel k abstraktnímu zobrazování (stejně jako jeho vrstevníci a přátelé Mikuláš Medek, Jiří Balcar nebo Josef Istler) a postupně přecházel v čistou imaginaci, která vyvrcholila cykly *Gehinnom* a *Prostor inexistence*.

Dne **18. srpna** uplyne **90 let** od chvíle, kdy přišel na svět hudebník, filosof, pedagog, psychoterapeut, literát a vynálezce **HERBERT THOMAS MANDL** (18. 8. 1926 Bratislava – 22. 2. 2007 Meerbusch-Büderich). H. Mandlovi se dostalo vzdělání v českých a židovských školách. Roku 1942 byl s rodiči deportován do ghetta v Terezíně, odtud byl s otcem v roce 1944 poslán do Osvětimi – otec zahynul, syn přežil. Po válce studoval na Státní konzervatoři a filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na Akademii múzických umění v Praze (housle). Od roku

T. Mandl s manželkou. Foto archiv.

1954–1960 byl profesorem Státní konzervatoře v Ostravě. V r. 1960 uprchl přes Severní Afriku na Západ. V r. 1961 se podařil velmi dobrodružný útěk jeho manželce, klavíristce Jaroslavě, při němž napomáhal pozdější nositel Nobelovy ceny za literaturu H. Böll, u kterého Mandl pracoval jako soukromý sekretář.

Poté byl vedoucím hudebního vysílání rozhlasové stanice Deutsche Welle a později vystudoval psychologii na univerzitách v USA; od roku 1971 žil již natrvalo v Německu a mj. pracoval jako učitel angličtiny na gymnáziu. Herbert Mandl byl i vynálezce a spisovatel: vynalezl průsvitný model „fonetické hlavy“, jež se používala jako pomůcka při výuce výslovnosti cizích jazyků, a dále tzv. Suggestometer, přístroj, jímž se v rámci psychologie měřila lidská ovlivnitelnost. Jako pamětník terezínských koncertů (při nichž sám hrál na housle) o svých zkušenostech přednášel, psal a podílel se na vzniku tematických CD, divadelních her a filmů. Napsal řadu povídek a románů, v nichž reflektoval osobní zážitky za nacismu a komunismu. Za zmínku stojí jeho autobiografický román *Filozofova sázka aneb Počátek definitivní smrti* (něm. 1996, č. 2000) či vzpomínky s názvem *Žízeň, hudba, tajné služby* (něm. 1995). **(ra, am)**

ZEMŘEL ELIE WIESEL

(30. 9. 1928 – 2. 7. 2016)

Dne 2. července zemřel ve svém bytě v newyorském Manhattanu prozaik, dramatik a náboženský myslitel Elie Wiesel. Narodil se v rumunském Sighetu, vyrůstal v ortodoxním a chasidském prostředí; na jaře 1944 byl deportován do koncentračního tábora – prošel Osvětimi a Buchenwaldem. V táborech zahynuly jeho matka a mladší sestra, otec byl zavražděn na pochodu smrti. Po válce odjel do Paříže, studoval filosofii, psychologii a literaturu na Sorbonně, na konci 40. let začal psát do novin. Roku 1955 se vydal do USA. Přednášel judaistickou filosofii na řadě amerických univerzit a v Izraeli. Jeho stěžejní dílo, *Noc*, které mělo v původní jidiš verzi

900 stran, popisuje ústy mladičkého vypravěče Eliezera tragický osud sighet-ských Židů a rodiny Wieselů v době šoa. Francouzsky vyšla kniha roku 1955, v anglickém překladu roku 1960, a ačkoli si cestu ke čtenářům hledala zpočátku těžko, nakonec se prodalo několik milionů výtisků a je pokládána za základní dílo o holocaustu.

Tematicke šoa věnoval Wiesel řadu dalších próz, dokumentů a esejů (romány *Svítlání, Den, Brány lesa, Město štěstí, Pátý syn*, eseje *Zpěv mrtvých, Mezi dvěma slunci* aj.), psal však též o údelu Židů v Sovětském svazu, ale hlavně zprostředkoval svým studentům a čtenářům svět ortodoxních a chasidských rabínů, jak jej poznal v dětství.

Roku 1978 se stal členem komise pro vybudování Muzea holocaustu ve Washingtonu DC; Wieselův hlas býval slyšet nejen v souvislosti s připomínáním židovské genocidy, ale také se snahou dalším genocidám bránit a upozorňovat na ty, které se dějí. „Vždycky musíme zaujmout stanovisko. Neutralita pomáhá utlačovatelům, nikdy obětem. Mlčení povzbuzuje mučitele, nikdy mučené,“ prohlásil roku 1986, když získal Nobelovu cenu míru. Za svou literární, vzdělávací a společenskou aktivitu dostal mnoho dalších cen po celém světě, mj. maďarské státní vyznamenání, jež roku 2012 vrátil na protest proti snaze tamní vlády zamlčovat podíl válečného maďarského režimu na deportacích Židů.

Řada Wieselových knih vyšla i v češtině a bylo nám velkou ctí, že mezi jeho první české nakladatele po pádu komunismu patřil Sefer, který publikoval Wieselovy chasidské, talmudské a biblické příběhy i prvotinu *Noc*. **(am)**

KAREL CUDLÍN

■ Již třetí monografie předního českého tvůrce současné humanistické fotografie vydaná v nakladatelství Torst přináší dosud nejobsáhlejší knižní soubor jeho díla. Poprvé je členěna tematicky: shrnuje snímky Prahy, dokumentární zachycení doby normalizace, fotografie ze života Romů, obrazy z Podkarpatské Rusi a cest na východ, snímky z Izraele a pásma Gazy... V Cudlínových fotografiích je vždy přítomen opravdový zájem o člověka a o blízký rozhovor s ním, o radostný a fascinující lidský život a jeho krásu. Kniha je doprovázena rozhovorem s Karlem Cudlínem a úvodní studií kurátora Luďka Lukuvky. Vychází současně s výstavou, která probíhá do konce srpna letošního roku ve Špálově galerii (viz strany 12–13).

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2016. 216 stran, velký podlouhlý formát. Cena knihy – 590 Kč – je pouze zaváděcí a od 1. 10. bude 690 Kč.

Stefan Zweig**ZMATENÍ CITŮ**

■ Pět novel klasika rakouské literatury, jejichž tématem je náhle propuknuvší vášně, která zcela převrátí život protagonistů a jíž propadají jak muži, tak ženy. Kromě závěrečné *Šachové novely* vycházejí v českém překladu poprvé.

Vydalo nakl. Odeon v Praze roku 2016. Přeložila Jana Zoubková; 296 stran, dop. cena 299 Kč.

ZLODĚJI VŠEDNÍCH OKAMŽIKŮ
Antologie básníků lianozovské školy

■ Antologie představuje tvorbu pětice básníků Jevgenije Kropivnického, Genricha Sapgira, Igora Cholina, Vsevoloda Někrasova a Jana Satunovského (verše Sapgira a Satunovského již čtenáři znají z *Rech* či *Židovské ročenky*), kteří se na přelomu 50. a 60. let potkali v obci Lianozovo, jež dala jméno jejich volnému uskupení. Dvěře tamního bytu malíře Oskara Rabina se navzdory státní moci otvíraly všem zájemcům o nezávislé umění. Z pravidelných návštěvníků se postupně stala skupina – svou poetikou blízká konkrétní, experimentální či minimalistické poezii západní, zároveň však vyrůstající z domácích kořenů, z avantgardy počátku století a reálií moskevské periferie.

Kniha je doplněna díly lianozovských malířů Jevgenije Kropivnického, Vladimira Němucha, Oskara Rabina, Lidie

KNIHY VÝSTAVY
UDÁLOSTI

Vladimír Němucha: *Kluk rádio*, 1999.
Ilustrace z knihy *Zloději všedních okamžiků*.

Mastěrkovové a Olgy Potapovové, které pocházejí ze soukromé sbírky Vsevoloda Někrasova.

Vydalo nakl. Arbor vitae v Řevnicích roku 2015. Edičně připravili a přeložili Alena a Jan Machoninovi, doplněno ilustracemi, fotografiemi a obsáhlým doslovem A. Machoninové. 289 stran, dop. cena 390 Kč.

IZRAELSKÁ KULTURA V SRPNU

■ **Avišaj Cohen:** Dne **6. 8.** ve 20.00 vystoupí v rámci Jihočeského jazzového festivalu na Piaristickém náměstí v centru Českých Budějovic známý a v ČR velmi oblíbený jazzový kontrabasista Avišaj Cohen. Svůj jediný koncert u nás v letošním roce zahraje v triu s Omri Morem na piano a Danielem Dorem na bicí. Vstupné činí 100 Kč. (Více na www.sbjf.cz)

■ **Einat Ganz:** Ve dnech **13.–20. 8.** se v Chomutově koná již 14. ročník multižánrového festivalu s poněkud zavádějícím názvem *Obnažení*. Dne **18. 8.** od 18.00 a **20. 8.** od 19.00 (v kostele sv. Kateřiny na náměstí 1. máje) na něm vystoupí choreografka a tanečnice Einat Ganz s inscenací *Entropy*, která je inspirována autorčinou zkušeností s matčinou smrtí.

■ Dne **22. 8.** od 11.00 povede E. Ganz v Praze workshop současného tance a improvizace (Studio Truhlárna, Rokycanova 33, Praha 3).

■ **Shtuby:** Avantgardní hudební projekt s vlivy funku, jazzu a groovu namixovaný elektronickou hudbou vytváří hypnotickou taneční show. Zažít ji můžete dne

12. 8. ve 20.00 v Šafaříkových sadech v Plzni (v rámci festivalu *Živá ulice*) a dne **16. 8.** od 21.00 na Nákladovém nádraží Žižkov v Praze 3. (Více info na shtuby.bandpage.com)

■ **Folklorní festival Červený Kostelec:** 62. ročník mezinárodního folklorního festivalu v Červeném Kostelci bude letos hostit taneční skupinu složenou z členů kibucu Ramat Jochanan, jež se věnuje tradiční izraelské hudbě a tanci vycházející z biblických motivů. Vystoupí ve dnech **17.–20. 8.** od 18.00 v přírodním areálu u divadla J. K. Tyla

■ **Papež ve Svaté zemi:** Stejně jako jeho předchůdci Benedikt XVI. a Jan Pavel II. navštívil i papež František Izrael. Během své návštěvy v květnu 2014 vyzýval všechna tři monoteistická náboženství, jež mají v Jeruzalémě svá svatá místa, k dialogu a zdůrazňoval univerzální náboženskou a kulturní hodnotu Jeruzaléma. Papež František se setkal nejen s prezidentem Šimonem Peresem krátce před završením jeho mandátu, ale také s jeruzalémským muftím či představiteli koptské církve, pomodlil se u Zdi nářků a navštívil Herzlův vrch i další významná místa Izraele. Výstava záběrů z této návštěvy, které pořídilo několik vynikajících fotografů, se po několika českých městech přesouvá do své poslední výstavní destinace ve farním kostele v Kyjově a potrvá zde do **31. 8.**

BEDŘICH FEIGL V CHEBU

■ Galerie výtvarného umění v Chebu připravila retrospektivní výstavu s názvem *Friedrich Feigl. Oko vidí svět*, jež připomíná dílo Friedricha Feigla (1884–1965), zakládajícího člena Osmy – klíčové skupiny českého modernismu.

Feigl vyrůstal v německy mluvící židovské rodině na pražském Starém Městě a studoval malbu na zdejší Akademii. Roku 1911 se odstěhoval do Berlína, kde se velmi rychle prosadil. Přitahovala jej židovská tematika a často čerpal motivy z hebrejské Bible. Většinu svých děl s biblickými náměty vytvořil ještě před tím, než ji na počátku roku 1933 skutečně navštívil. V témže roce se kvůli silicimu nacismu a antisemitismu vrátil do Prahy a v roce 1934 zde byl zvolen předsedou spolku německých výtvarníků Prager Secession. V roce 1939 se mu podařilo odejít do Anglie, kde strávil zbytek svého života. Výstavu, jež je přístupná do **25. září**, doprovází rozsáhlá monografie vydaná nakladatelstvím Arbor vitae.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

(Jeruzalémská 7, Praha 1 – Nové Město)

■ Zveme na další večerní komentovanou prohlídku, na jejíž úvod se rozezní unikátní varhany pod rukama varhaníka Václava Petera. Koná se ve čtvrtek **25. srpna** od 19.00. Vstupné: dospělí 80 Kč, děti do 6 let zdarma, děti 6–15 let a studenti 50 Kč. (Z bezpečnostních důvodů nebude umožněn vstup s objemnými zavazadly.)

■ Ve středu **31. srpna** od 18.00 se koná srpnový varhanní koncert – hraje Aleš Nosek. Program: J. S. Bach, F. Mendelssohn-Bartholdy, S. K. Elert, L. Vierne, A. Guilmant. Vstupné dobrovolné.

POZVÁNKA NA KONCERT DO JERUZALÉMSKÉ SYNAGOGY

■ V pondělí **8. září** od 18.00 vystoupí v Jeruzalémské synagoze soubor Hevreh Ensemble z New Yorku. Soubor byl založen v r. 2001, jeho členové – Jeff Adler, Judith Dansker, Laurie Friedman a Adam Morrison – hrají směs jazzu, world music a klasické huby. Většinu skladeb komponuje J. Adler a uslyšíme klarinetu, klávesy, saxofony i perkuse. Více se o skupině můžete dozvědět na www.hevrehensemble.com. Srdečně zveme!

SYNAGOGA TURNOV

■ Dne **2. srpna** od 17 hodin se uskuteční vernisáž výstavy obrazů *Pozemský a nebeský Jeruzalém*. Autorka obrazů – izraelská malířka slovenského původu Hana Alisa Omer – promluví a seznámí vás s mystickou symbolikou svých obrazů. Vernisáž příjemně vystoupí sbor Židovské liberální unie Rimon se zpěvem židovských liturgických písní. Výstava se koná na ženské galerii a potrvá po celý srpen.

■ Dne **20. srpna** od 18 hodin zveme na koncert klezmerové kapely Simcha s názvem *Oyf a veg – Na cestě*. Kapela se představí s písněmi židovských hudebníků z východní Evropy a Ameriky 19. a 20. století.

IZRAELSKÉ LIDOVÉ TANCE

■ Přijďte se podívat na ukázkou izraelských lidových tanců, a to v pátek **12. srpna** od 16 do 16.30 hodin u kolonády Libenského v Lázních Poděbradech. Srdečně vás zve taneční skupina Besamim (www.besamim.cz).

STARÁ SYNAGOGA V PLZNI

■ Srdečně zveme na koncert herečky a zpěvačky Hany Frejkové s názvem *Jidiš ve třech* (večer židovských písní

KULTURNÍ POŘADY

a anekdot), který se koná **15. srpna** od 19.00 ve Staré synagoze v Plzni (Smetanovy sady 5767).

SYNAGOGA NOVÁ CEREKEV

■ Dne **18. srpna** od 19 hodin se koná koncert folkové skupiny 4 ZDI z Pelhřimova, vstupné dobrovolné.

JIČÍNSKÝ ŠOULET

■ Již tradičně se v Jičíně koná minifestival židovské kultury. Letos se uskuteční **21. srpna** s tímto programem: 10.00: komentovaná prohlídka židovského hřbitova; 14.00 přednáška herce, režiséra a překladatele J. A. Haidlera v Židovské škole (Židovská 100); 18.00: koncert klezmerové skupiny Simcha *Oyf a veg – Na cestě* (synagoga).

10 HVĚZD ZVE NA VÝLET

■ Všechny objekty rekonstruované v projektu Revitalizace židovských památek v ČR jsou otevřené a prázdninový čas je ideální pro jejich návštěvu. Více informací o jednotlivých památkách a jejich otevírací době naleznete na stránce www.10hvезд.cz.

TROSEČNÍKY V ŠANGHAJI

■ Už jen do **11. září** potrvá v Galerii Roberta Guttmanna v Praze (U Staré školy 1) výstava nazvaná Trosečníky v Šanghaji: ghetto Hongkew očima uprchlíků a objektivem Arthura Rothsteina (viz *Rch* 5/2016).

V dubnu 1946 pořídil přední americký fotožurnalista Arthur Rothstein dvaadvacet záběrů, na nichž zachytil životní podmínky židovských uprchlíků v čínské Šanghaji. Přestože Rothsteinova fotografická série vznikla až sedm měsíců po skončení války v Tichomoří na objednávku humanitární a podpůrné organizace Spojených národů UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation), je unikátním vizuálním svědectvím o záchraně dvou desítek tisíc středo-

evropských Židů v období šoa a druhé světové války. V pořadí již třetí výstava Židovského muzea v Praze věnovaná fenoménu uprchlictví a migrace si klade za cíl představit širší veřejnosti dosud nepříliš známou historii takzvaného šanghajskeho ghetta vnímanou nejen pohledem brilantního fotoreportéra, ale také prožitou zkušeností protagonistů příběhu. Jde o zkušenost československých Židů, kteří vedle Židů rakouských, německých, polských a maďarských našli v Šanghaji bezpečné útočiště v době, kdy, až na nepatrné výjimky, celý svět přijímání uprchlíků odmítal.

Rothsteinovy snímky současně nabízejí jedinečný historický pohled na roli fotografa ve službách mezinárodních organizací a na význam reportážní fotografie v zónách konfliktů, humanitárních krizí a katastrof, v níž se styl čistého obrazového zpravodajství mísí s výrazovými prostředky sociální a humanistické fotografie i se strategiemi *public relations*.

■ Upozorňujeme, že dne **7. září** od 17 hodin se koná poslední komentovaná prohlídka s kurátory výstavy (kurátorkou ŽMP M. Sidenberg a dokumentaristou M. Šmokek); vstupné 40 Kč.

VEŘEJNÁ SOUTĚŽ O NEJLEPŠÍ PAMÁTKOVÝ POČIN

■ Soutěž o Cenu Národního památkového ústavu (NPÚ) Patrimonium pro futuro, v níž soutěží dvacet pět vynikajících počínů na poli památkové péče, ochrany a prezentace za rok 2015, vstoupila do další fáze, v níž bude mít hlavní slovo veřejnost. V půli července 2016 bylo na oficiálním webu NPÚ spuštěno on-line hlasování pro nominace na cenu NPÚ Památka děkují. Do hodnocení se veřejnost mohla poprvé zapojit v loňském roce.

NPÚ nominoval v letošním roce za kraj hlavní město Praha dva výjimečné muzejní podniky: obnovu a novou expozici Maiselovy synagogy (Židovské muzeum v Praze) a *Příběh jednoho domu a jedné rodiny* – stálou expozici ve vile architekta Otto Rothmayera (Muzeum hlavního města Prahy).

O laureátovi ceny Památka veřejnost rozhoduje prostřednictvím on-line hlasování na webu Národního památkového ústavu www.npu.cz do **31. srpna**. Hlasovat může každý pouze jednou a pouze pro jednu nominovanou památku.

Vítěz ceny Památka bude vyhlášen slavnostním předáváním cen Patrimonium pro futuro ve středu 21. září na zámku v Náměšti nad Oslavou.

HAKOACH/LAUDEROVA ŠKOLA NA TURNAJI V LIPSKU

■ Celkem patnáct týmů z Německa, Švýcarska a Izraele se setkalo, aby změřilo své síly a naplnilo motto turnaje o Pohár Maxe a Lea Bartfeld-Pokalových. Motto znělo *Ano fotbalu, ano demokracii a kulturní a myšlenkové různorodosti. Ne antisemitismu a pravicovému extremismu ve fotbale i ve společnosti* a turnaj se konal ve dnech 1.–3. července v Lipsku.

Když se letos v lednu obrátil na sportovní klub Hakoach pan Thomas Oellermann, německý historik žijící v Praze, velký fanoušek fotbalu a stoupenec motta klubu, s nabídkou účasti na mezinárodním fotbalovém turnaji dorostu v Lipsku, nevěřili jsme, že bychom dokázali účast českého týmu zorganizovat. Myšlenka nás však zaujala a rozhodli jsme se ji podpořit organizačně a částečně i finančně. Spojili jsme se s Lauderovou školou v Praze a díky iniciativě pani učitelky tělocviku Ivany Staňkové se zrodil fotbalový tým s názvem Hakoach-Lauderova škola.

Turnaj byl věnován památce zakladatelů lipského židovského fotbalového klubu Bar Kochba Maxe a Lea Bartfeld-Pokalových. První ročník proběhl v roce 2013 z iniciativy občanského sdružení Tüpfelhausen, které se věnuje organizaci kulturních a sportovních akcí pro občany Lipska. Letos se zúčastnily fotbalové týmy žáků židovských sportovních klubů ze Švýcarska, Izraele, České republiky, Německa a dalších německých sportovních klubů. Záštitu nad turnajem převzal poslanec Spolkového sněmu dr. Thomas Feist a rodina Bartfeld-Pokal. Až z Kanady přicestovala dcera Lea Bartfelda s dalšími příbuznými. Turnaj byl slavnostně zahájen pietním aktem u pamětních kamenů zmizelých, tzv. Stolpersteine, před domem rodiny Bartfeldů. Přítomnost členů rodiny Bartfeld-Pokal na turnaji pomohla mladým sportovcům uvědomit si, co způsobilo nedemokratické a xenofobní smýšlení.

V sobotu se po tréninku a přátelských zápasech týmů uskutečnil benefiční zápas mezi BSG Chemie/FC Sachsen Allstars věnovaný památce SK Bar Kochba. Účastníci měli také možnost vyslechnout si přednášku německého historika pana Stefana Zwickera o sportu, a zejména o fotbale v Terezíně. Samotný turnaj proběhl v neděli a tým chlapců z Lauderovy školy se díky svému nasazení a kamarádskému duchu skvěle umístil mezi patnácti ostatními a vybojoval 4. místo.

Děkujeme celému týmu za elán a výbornou náladu, kterou dokázal udržet po celou dobu turnaje, velký dík patří pani učitelce Ivaně Staňkové, která družstvo

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

sestavila a po celou dobu turnaje mu byla velkou oporou. *Z. Jančaříková*

PRVNÍ ROČNÍK PROJEKTU CEMACH

■ Ve školním roce 2015/2016 proběhl ve spolupráci Izraelského ministerstva školství a Velvyslanectví ČR první ročník projektu CEMACH na izraelských středních školách. Zástupci velvyslanectví ČR navštěvovali izraelské střední školy a zajišťovali prezentace o České republice. Současně probíhala soutěž pro studenty středních škol, v níž tyto znalosti uplatňovali.

Dne 29. června se na půdě Velvyslanectví ČR uskutečnila ceremonie slavnostního ukončení 1. ročníku tohoto projektu. O jeho významu hovořili velvyslanec Ivo Schwarz, ředitelka odboru mezinárodních vztahů a UNESCO MŠ IL Dalit Atrakchi, Alon Simhayoff z Úřadu ministerského předsedy a ředitel středních škol, jejichž studenti uspěli v soutěži – Nelly Hoffman z Gymnázia Haifa, Hagit Kahan z Gymnázia Thelmy Yalinové v Givataimu a Elon Naveh z Gymnázia Ehada Haama v Petach Tikvě.

Následně velvyslanec Ivo Schwarz předal hlavní ceny – získalo je celkem devět studentů a studentek izraelských gymnázií, nejlépe ocenění získali i studijní cestu do ČR. *mzv ČR*

TÝDNÍ ČESKÝCH FILMŮ V IZRAELI

■ České centrum v Tel Avivu pořádá již sedmý ročník přehlídky českých filmů (Czech Film Weeks). Letos se koná ve dnech **15.–31. srpna** a kromě úvodního snímku se zaměří na debutové filmy mladých režisérů. Izraelští diváci budou mít v pěti městech (kromě Tel Avivu a Jeruzaléma také v Herzliji, Haifě a Holonu) možnost shlédnout celovečerní hrané filmy *Kobry a užovky*, *Domácí péče*, *Schmitke*, *Laputa*, *Nenasytná Tiffany* a *Polednice*. Doplní je dokumentární film *Koudelka fotí Svatou zemi*. *čc*

PROGRAM BEJT SIMCHA

■ Ve dnech **26.–28. srpna** pořádáme v Třebíči X. reformní šabatou. Součástí programu bude večerní a ranní šabatová bohoslužba, studium, prohlídka židovské

čtvrti, přednášky, návštěva trebičského židovského hřbitova a výlet do Polné. Další informace a přihlášky na emailu kehila@bejtsimcha.cz nebo na telefonu 603 393 558 nejpozději do **7. 8. 2016**.

■ Vzdělávací akce a kurzy se konají i během prázdnin: ivrit – hodiny hebrejštiny pro začátečníky každé úterý od 18.00; kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18 hodin; pro středně pokročilé od 19.30. *bs*

KURZY MODERNÍ HEBREJŠTINY

■ Židovská liberální unie pořádá přes léto udržovací kurzy moderní hebrejštiny a vstupní – seznamovací lekce pro úplně začátečníky. Další kurzy začnou opět po prázdninách: Kurzy pro úplně začátečníky, začátečníky, mírně až středně pokročilé BET++ (GIMEL). Používáme audiovizuální techniku. Kurzy jsou zdarma, jsou hrazeny z grantu MŠMT a NFOH. Info o kurzech sledujte na www.zlu.cz nebo pište na: adamuscinovav@gmail.com. *ef*

JAHREZIT PANÍ EYVY ČERNÉ

■ V úterý **23. srpna** v 15.30 se na Novém židovském hřbitově v Praze na Vinohradech koná vzpomínkové setkání na paměť paní Evy Černé a odhalení jejího náhrobku. Přijďte jí říct svoje sbohem a pomodlete se u jejího hrobu. *Jan Černý, syn*

KULTURA NA HAGIBORU

■ Dne **24. srpna** se od 14.30 koná přednáška Jany Pivoňkové – *Má cesta k malířství*.

Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo III* – fotografie Petra Balajky, obrazy Karly Ryvolové. *vp*

LUACH 5777

V druhé polovině srpna vyjde Židovský diář – **Luach** na rok 5777 (2016/2017). Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině i s českým překladem vrchního rabína Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku.

Luach 5777 bude v prodeji v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci *Roš chodeš*, Izraelská 1, Praha 3 (Nový židovský hřbitov) za 70 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 70 Kč účtováno poštovné.

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: sekretariat@fzo.cz). Luach 5777 je též k dostání i ve vybraných pražských knihkupectvích, kde je doporučená cena 100 Kč.

ŽNO BRATISLAVA

V **augustu** srdečne blahoželáme našim členom: pán Ing. Michal Bednár – 72 rokov; pán Viliam Belák – 96 rokov; pán Juraj Drobný – 76 rokov; pán Ondrej Engel – 70 rokov; pani Mgr. Viera Fischerová – 73 rokov; pán Egon Gál – 76 rokov; pani Eva Kozmová – 79 rokov; pani Žaneta Maklaková – 77 rokov; pani Viola Malinová – 78 rokov; pani Mariana Maruniaková – 70 rokov; pani Mária Nemešová – 78 rokov; pán Igor Reich – 65 rokov; pani Eva Reichová – 81 rokov; pani Ing. Eva Skalická – 65 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 78 rokov; pani Laura Špániková – 94 rokov; pani Natália Tagerová – 83 rokov; pán Pavel Unger – 65 rokov; pani Klára Ungerová – 97 rokov; pán Ing. Otto Wagner – 92 rokov; pani Elvíra Weissová – 101 rokov, a pán Igor Zelina – 70 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

V júli zomrela pani Edita Buchlerová a pán Karol Lederer.

Zichronam livracha.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 78 rokov; pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 69 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 67 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 80 rokov, a pani Viera Kordová, nar. 20.8. – 84 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú své narodeniny: pani Milena Balbinderová, nar. 12.8. – 81 let; pani Tereza Balbinderová, nar. 1.8. – 31 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 93 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 70 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 61 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 84 let; pan Tadeáš Natael Selinger, nar. 13.8. – 17 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 81 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslavujú narodeniny: pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 52 let; pan MUDr. Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 52 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 73 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 59 let; pan MUDr. Bohumil Skála, PhD., nar. 29.8. – 61 let; pan Jiří Šetelík, nar. 26.8. – 61 let, a pan Josef Epstein Veseľ, nar. 26.8. – 64 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví narodeniny náš člen pan Jan Spira, nar. 17.8. – 82 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **august** budú oslavovať: pán Juraj Adamec – 64 rokov; pani Prof. Ing. DrSc.

Miriám Gálová – 81 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský – 75 rokov; pán Ľudovít Laufer – 74 rokov; pán Tomáš Mittelmann – 69 rokov; pani MUDr. Judita Štecová – 86 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová – 68 rokov; pani Veronika Vargová – 89 rokov, a pani Irena Vasilková – 94 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 66 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 66 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 93 let; pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 69 let a pani Helena Mejstříková.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 78 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 63 let; pani Simona Dorazilová 7.8. – 44 let; pani Jaroslava Gregorová, 24.8. – 70 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 73 let, a pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 21 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Libuše Bártová, nar. 31.8. – 70 let; pani Milada Filipová, nar. 29.8. – 42 let; pani Lidia Kohoutová, nar. 4.8. – 76 let; pani MUDr. Věra Vlasáková, nar. 6.8. – 70 let; pan Ladislav Madrý, nar. 12.8. – 86 let; pan Ing. David Markovič, nar. 21.8. – 36 let; pan Vladislav Roman, nar. 21.8. – 69 let, a pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 83 let.

V **červnu** oslavil narodeniny pan MUDr. Antonín Bělař, nar. 15.6. – 72 let. Za chybně uvedená data v červnovém čísle se omlouváme. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny títo naši členové: pani Eva Kokošková, nar. 1.8. – 32 let; pani Eva Váľková, nar. 5.8. – 87 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 44 let; pani JUDr. Jindřiska Weiniger, nar. 6.8. – 65 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 67 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 41 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 68 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 79 let. Všem

naším jubilantům přejeme hodně zdraví a spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavují narodeniny: pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 90 let; pani Dagmar Brödnarová, nar. 1.8. – 87 let; pani Cecilie Dobiášová, nar. 17.8. – 89 let; pani Jana Dubová nar. 30.8. – 90 let; pani Libuše Dudková, nar. 22.8. – 85 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 96 let; pani Svetlana Genis, nar. 3.8. – 80 let; pan Pavel Král, nar. 1.8. – 91 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 86 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 97 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 96 let; pani Inna Rottová, nar. 22.8. – 81 let; pan Ota Sofr, nar. 7.8. – 84 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 93 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 95 let; pan Ludevít Věgh, nar. 26.8. – 95 let a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 87 let. Všem oslavencům přejeme pevně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 8. 7. zemřel ve věku 72 let pan ing. Michael Bloch. Se zesnulým jsme se rozloučili 12. července v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 15. 7. zemřela ve věku 89 let pani Renée Friesová. Se zesnulou jsme se rozloučili 19. července v obřadní síni NŽH v Praze.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **júl** sa dožili jubilea títo členovia: pani MUDr. Soňa Bázlerová – 71 rokov; pani Fani Izraelová – 70 rokov; pani Magda Rochlitzová – 79 rokov, a pani Etela Štekaurová – 92 rokov.

V mesiaci **august** sa životného jubilea dožívajú títo členovia: pán PaedDr. Peter Chudý – 66 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková – 80 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 65 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš – 55 rokov; pán Ing. Denis Tomko – 45 rokov, a pán Ing. Albín Bazler – 69 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **august** má sviatok narodenín člen našej obce pan Tomáš Rybár, nar. 22.8. – 38 rokov. Prajeme mu dobré zdravie, veľa šťastia a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 47 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 53 let, a pani Renata Becková, nar. 25.8. – 38 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V mesiaci **srpnu** oslaví své narodeniny pani Renáta Lančová. Celá obec přeje naší člence hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

TEROR V NICE

Při oslavách francouzského státního svátku 14. července došlo v Nice k teroristickému útoku; zahynulo 84 lidí a mnoho dalších bylo zraněno. Jednatřicetiletý Francouz tuniského původu Mohamed Lahouaiej Bouhlel najel ve večerních hodinách kamionem do tisícového zástupu na promenádě. Svědci popisovali, že když narazil do prvních lidí, začal přidávat plyn, aby škody na životech byly co největší. Řidič z vozu, který po promenádě ujel asi dva kilometry, i střílel. Poté, co policie útočnicka zneškodnila, našly se v kabině vozu střelné zbraně a granáty. Zjistilo se také, že se terorista na svůj čin rok připravoval.

Izraelský prezident Reuven Rivlin zaslal svému francouzskému protějšku kondolenční dopis, v němž urgoval potřebnost sjednoceného boje proti mezinárodnímu teroru. „Izraelci dnes stojí v jednotě s francouzskými občany. Izrael je připraven pomoci francouzské vládě s bojem proti tomuto zlu, dokud nebude poraženo,“ prohlásil izraelský premiér Benjamin Netanjahu

PROTI RASISMU A XENOFOBII NA INTERNETU

Velkou razii proti osobám šířícím rasovou a xenofobní nenávisť na internetu uskutečnila v půli července německá policie. Nikdo při ní nebyl zatčen, zabavena ale byla řada počítačů a dalších přístrojů. Policie při razii prohledala asi 60 domácností ve čtrnácti ze šestnácti spolkových zemí, většinou šlo o příslušníky krajně pravicových uskupení. Část z nich patřila k neonacistické skupině, která šířila na Facebooku xenofobní i antisemitské materiály. Podle německého ministra vnitra Thomase de Maiziere je násilí včetně verbálního neakceptovatelné a „trestní právo se vztahuje i na internet“.

DUKE CHCE DO SENÁTU

David Duke (nar. 1950), nechvalně proslulý americký antisemita, popírač holokaustu, rasista a v 70. letech vůdce Ku-klux-klanu v Louisianě, prohlásil, že se jako přívrženec Republikánské strany a kandidáta Donalda Trumpa na prezidentské křeslo rozhodl kandidovat do Senátu za stát Louisiana. Duke má již za sebou několik neúspěšných pokusů, když se v 90. letech pokoušel dostat do Senátu, ucházel se o křeslo guvernéra Louisiany či o funkci prezidenta USA

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Max Ernst: *Velký asistent*, expozice v Martigny.

a křeslo v Kongresu za Louisianu. Stejně jako v minulosti i nyní zakládá svou kampaň na populistické obhajobě práv bílých Američanů nižších vrstev, neboť „nikdo jiný“ tak prý nečiní.

ÍRÁNSKÁ STOPA

Argentinský federální soudce, který se zabývá kauzou útoku na židovské centrum Amia, při němž v roce 1994 zahynulo 85 lidí a stovky bylo zraněno, žádá, aby do země byl k vyšetřování vydán Ali Akbar Velajati, současný poradce nejvyššího íránského duchovního Chameneiho. Podle údajů, které má soudce k dispozici, se Velajati, jenž roku 1994 působil jako ministr zahraničí, podílel na přípravě útoku. Ten obvinění odmítá. Kvůli předchozímu vyšetřování, které vedlo právě k podezření na íránskou stopu, zahynul v lednu 2015 za dosud nevyjasněných okolností prokurátor Alberto Nisman.

OBNOVENÍ VZTAHŮ

Po 49 letech došlo k obnovení diplomatických vztahů mezi Státem Izrael a Guinejskou republikou. Guinea, převážně muslimský africký stát, vztahy přerušila roku 1967 po šestidenní válce. Ačkoli

země neměly oficiální vztahy, Izrael se snažil Guineji pomáhat v době, kdy se v ní šířila epidemie eboly, což její vláda jako projev dobré vůle ocenila.

30 LET STYKŮ IZRAEL-ŠPANĚLSKO A ČASOPISU RAICES

Stát Izrael a Španělské království slaví letos 30. výročí navázání diplomatických styků. V témže roce začal vycházet se čtvrtletní periodicitou také židovský kulturní časopis *Raices* (Kořeny), u jehož zrodu stál a v jehož čele je i nadále Horacio Kohan, který je i ředitelem nakladatelství Libros de Sefarad. Žánrově pestrý časopis *Raices*, který v roce 2014 přesáhl počet 100 čísel, má víceméně stálý okruh přispěvatelů z řad publicistů, odborníků badatelů a znalců v různých humanistických oborech.

LOVCI POKÉMONŮ

Malí hráči nové virtuální hry Pokemon Go, jejichž úkolem je pochyvat do svého chytrého telefonu v okolí se vyskytující figurky Pokemonů, zaplavují v létě ulice i památky, včetně těch židovských (pokud se nacházejí poblíž nějakého „pokémonového stanoviště“, PokeStopu). Dochází tak k nepříjemným situacím: například děti, které rodiče vzali do památníků obětí holokaustu v Berlíně, se zajímaly jen a jen o to, zda tam chytí svou kořist. Podobné zkušenosti hlásí i správci dalších židovských památek a pamětních míst a někteří požadují, aby pokémonovou aplikaci nebylo možné v určitých oblastech spustit – například v bývalém koncentračním táboře v Osvětimi.

(am, jk, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2016.

Cena 20 Kč (0,90 €)